

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอ โดยมีแนวความคิด ทฤษฎีต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สำหรับใช้เป็นแนวทางในการวางกรอบแนวคิดเพื่อช่วยให้สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

1. ความหมาย สาเหตุ และลักษณะของพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน

ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดตัวแปรในแบบจำลองสมมติฐาน (Hypothesized Model) เพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยจะนำเสนอรายละเอียดดังนี้

1.1 ความหมายของพฤติกรรมและพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน

1.2 สาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน

1.3 ลักษณะของพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน

2. รายละเอียดของตัวแปรในแบบจำลองสมมติฐาน โดยจะนำเสนอดังนี้

2.1 ตัวแปรจากตัวเด็ก

ปัญหาทางกาย ได้แก่ สุขภาพทางกาย

ปัญหาทางจิตใจ ได้แก่ สภาพทางจิตใจ ความเครียด และการปรับตัว

ปัญหาทางสติปัญญา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.2 ตัวแปรจากสภาพแวดล้อมแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

2.2.1 สิ่งแวดล้อมที่บ้าน

(1) การพักอาศัย ได้แก่ สถานที่พักอาศัย และบริเวณที่พักอาศัย

(2) ครอบครัว ได้แก่ สถานภาพสมรสของบิดามารดา จำนวนสมาชิกในครอบครัว

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ลำดับการเกิด และการอบรมเลี้ยงดู

2.2.2 สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน

(1) โรงเรียน ได้แก่ สถานที่เรียน และกฎระเบียบของโรงเรียน

(2) ครู ได้แก่ การสอน และการปกครองชั้นเรียน

(3) เพื่อน ได้แก่ การคบเพื่อน และอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน

2.3 ตัวแปรพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน ได้แก่ กลัวโรงเรียน หนีเรียน ไม่เชื่อฟังครู ไม่กล้าแสดงออก ทุจริตในชั้นเรียน และไม่สนใจเรียน

3. เหตุผลของการกำหนด เส้นทางความสัมพันธ์ของตัวแปรภายในรูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน

1. ความหมาย สาเหตุ และลักษณะของพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน

ความหมายของคำว่าพฤติกรรม

นักจิตวิทยาได้ให้ความหมายของคำว่า “พฤติกรรม” ไว้อย่างกว้างขวางมาก อย่างไรก็ตามเราพอสรุปได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง กิจกรรมที่มนุษย์แสดงออกทั้งหมด อาจจะมองเห็นได้ง่าย เช่น การเดิน การพูด การเขียน และสิ่งที่มองเห็นได้ยากหรือมองไม่เห็น เช่น การฟัง การจำ การคิดหาเหตุผล

จากการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ทุกวัย พบว่าพฤติกรรมทุกชนิดที่แสดงออกมีจุดหมายปลายทาง ที่ผู้แสดงออกต้องการไปให้ถึง และมีหลักในการศึกษาพฤติกรรม ดังนี้

1. พฤติกรรมทุกชนิดจะต้องมีสาเหตุ
2. พฤติกรรมที่เหมือนกัน อาจมาจากสาเหตุที่แตกต่างกัน
3. พฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่จำเป็นจะต้องเกิดมาจากสาเหตุอย่างเดียว แต่อาจจะเกิดขึ้นมาจากสาเหตุหลายอย่างก็ได้

สาเหตุของการเกิดพฤติกรรม

พฤติกรรมของเด็กย่อมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับความเจริญเติบโต ความเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ ตลอดจนความปรารถนาของหัวใจ นอกจากนั้นขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมก็เป็นส่วนที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมขึ้นแก่เด็ก และสิ่งประกอบที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กก็คือ ตัวบุคคล เช่น พ่อแม่ ครู เพื่อนฝูง และประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กได้ติดต่อสัมพันธ์ด้วย แม้แต่ตัวเด็กเองก็ยังเป็นเหตุ เช่น เมื่อเด็กรู้สึกเกิดปมด้อย รู้สึกขาดความเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ เห็นตัวเองไม่มีค่า ก็จะทำให้พฤติกรรมของเด็กเปลี่ยนแปลงไป สาเหตุของพฤติกรรมมีมากมายหลายอย่างแต่สิ่งที่อยู่เบื้องหลังการแสดงออกของมนุษย์ส่วนใหญ่นั้น ได้แก่ แรงขับภายในตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะมีสิ่งเร้าจากภายนอกมากระตุ้นอวัยวะสัมผัส เราจึงอาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า พฤติกรรมทั้งหมดของมนุษย์เกิดจากสิ่งเร้า

ต้นตอสำคัญของพฤติกรรม คือ แรงขับ ซึ่งเกิดจากความต้องการของร่างกายอีกชั้นหนึ่ง ความต้องการของมนุษย์มีมากมาย พูดกันได้ว่าไม่มีวันสิ้นสุด แต่นักจิตวิทยาได้สรุปสาเหตุของพฤติกรรมของ

เด็กว่าเนื่องจากความต้องการ 2 ประเภท ได้แก่

1. **ความต้องการทางกายหรือความต้องการทางสรีระ** ความต้องการประเภทนี้เป็นสิ่งจำเป็นของการมีชีวิตอยู่ เช่น ความต้องการที่ต้องการ อาหาร น้ำ อากาศ เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ ที่ร่างกายของเด็กต้องการนี้ หากว่าไม่ขาดตกบกพร่อง เด็กก็จะเกิดความสุขและความพอใจ แต่ถ้าหากเกิดขาดขึ้นมาในขณะใดก็เป็นเหตุให้เด็กต้องดิ้นรนตัดสินใจทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ได้สิ่งที่ขาดมา เช่น ในขณะที่เด็กอยู่ในห้องประชุมบังเอิญเป็นเวลาบ่ายอากาศร้อนจัด นักเรียนทุกคนมีความกระหายน้ำมาก อยากจะดื่มน้ำ เด็กคนใดมีความต้องการหรือกระหายน้ำมากก็อาจจะเป็นแรงผลักดันให้เด็กกล้าลุกขึ้นลาออกไปหาน้ำดื่ม ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมนั้นต้องมีจุดมุ่งหมายปลายทาง และมีสาเหตุที่เนื่องมาจากความต้องการทางร่างกายคือ กระหายน้ำ

2. **ความต้องการทางสังคม** ถ้าหากพฤติกรรมของเด็กมีสาเหตุมาจากความต้องการแต่เพียงอย่างเดียว การเข้าใจพฤติกรรมของเด็กก็คงจะง่ายเข้า เพราะมีสาเหตุจำกัดและมองเห็นได้ชัดแต่เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม เด็กจึงมีความต้องการทางสังคมเกิดขึ้น เช่น ต้องการความสำเร็จ ต้องการความรัก ต้องการให้คนอื่นยกย่องและยอมรับนับถือ ต้องการเป็นอิสระและอื่น ๆ

ความต้องการทางสังคมแต่ละอย่าง อาจทำให้เกิดพฤติกรรมนานาชนิด เช่น เด็กคนใดต้องการความสำเร็จ หรือต้องการสอบไล่ได้ที่หนึ่งก็จะพยายามทำทุกทางที่จะไปให้ถึงจุดหมายปลายทางที่ตนตั้งไว้ โดยเด็กจะดูหนังสือจนดึก ยอมอดนอน แม้จะง่วง ไม่ยอมไปเที่ยวกับเพื่อน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ถ้าหากเด็กมีความกลัวว่าจะไม่ได้คะแนนสูง แต่ยังมีความต้องการสูงเช่นเดิม ก็อาจจะเป็นแรงผลักดันให้ประพฤติผิดได้ เช่น ทูจริตในการสอบ หรือหาทางอื่น ๆ ที่จะช่วยให้เขาได้คะแนนสูงขึ้น

สาเหตุทั้งสองอย่างข้างต้น เป็นสาเหตุใหญ่ การที่จะทราบว่ามีพฤติกรรมอย่างไหน หรือว่าทำไมเด็กจึงมีพฤติกรรมเช่นนั้นก็ต้องสืบสวนค้นคว้ากันหลาย ๆ ทาง ฉะนั้นในฐานะที่เราเป็นครูหรือเป็นพ่อแม่คน จะต้องมีความเข้าใจในพฤติกรรมของเด็กโดยทั่วไป และพฤติกรรมเฉพาะอย่างลงไป เช่น การก้าวร้าว ความคับข้องใจ การพยายามไปให้ถึงจุดมุ่งหมายการถอยหนี การขโมย ฯลฯ

ความหมายของพฤติกรรมเบี่ยงเบน

การพิจารณาพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเป็นเรื่องที่พิจารณาหลายด้าน เสรีน ปุณณะหิตานนท์ (อ้างใน จีวีวรรณ สุขพันธ์โพธาราม , 2527 , หน้า 2-3) อธิบายว่า การกระทำผิดของเยาวชนจะมีขอบเขตกว้างขวางเท่าที่ชุมชนและครอบครัวเต็มใจยอมรับและมีความรับผิดชอบของตนในการอบรมเลี้ยงดูเด็กส่วนใดบ้างความสับสนในการพิจารณาคำว่า "การกระทำผิด" จะยากแก่การกำหนด อาจจะ

หมายถึง พฤติกรรมใดของเยาวชนก็ได้ที่ผู้ใหญ่เห็นว่าไม่สมควรหรือไม่เหมาะสม ส่วนการจะพิจารณาความผิดอย่างเป็นทางการหรือไม่ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางครอบครัวและสังคม คำว่าการกระทำผิดของเยาวชน อาจจะครอบคลุมพฤติกรรมเบี่ยงเบนเกือบทุกรูปแบบ จนไม่อาจหาข้อระบุแน่นอน

การกระทำผิดหรือการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ไปจากบรรทัดฐานของสังคมนั้นมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สุพัตรา สุภาพ (2534, หน้า 24) กล่าวว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบน เป็นการแสดงออกของบุคคลหรือการประพฤติปฏิบัติที่ผิดไปจากกฎระเบียบของสังคมที่กำหนดไว้

ฉวีวรรณ สุขพันธ์ไพฑาราม (2527, หน้า 18) กล่าวว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบน เป็นการกระทำผิดจากการยอมรับของสังคม แต่ยังไม่ถือว่ากระทำผิดในความหมายทางกฎหมาย เช่น การขาดเรียนโดยไม่มีเหตุผล

พฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้นเราพอที่จะสรุปได้ว่า เป็นการกระทำของบุคคลที่กระทำผิดจากการยอมรับของสังคมแต่ยังไม่ถือว่าเป็นการกระทำผิดในความหมายทางกฎหมาย ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวอาจจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย เช่น ในสังคมไทยปัจจุบันสนับสนุนให้เด็กเป็นคนช่างสังเกต ช่างซักถาม ถ้าเด็กคนใดมีพฤติกรรมเช่นนี้ก็อาจถูกมองว่าเป็นเด็กฉลาด แต่ในสมัยโบราณมีความคิดว่าเด็กควรเรียบร้อยสงบเสงี่ยมและ ทำตามผู้ใหญ่สั่งสอนโดยไม่มีการออกความคิดเห็น

ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าความหมายของ **พฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน** คือ เป็นการกระทำของเด็กนักเรียนที่แสดงออกไปในทางที่ผิด ประพฤติไม่เหมาะสมกับวัย หน้าที่ สถานที่ หรือเป็นการกระทำที่ผิดไปจากกฎระเบียบของโรงเรียน ได้แก่ การหนีโรงเรียน กลัวโรงเรียน ไม่เชื่อฟังครู ไม่กล้าแสดงออก ขาดจิตในการเรียน ไม่สนใจเรียน

ในชีวิตประจำวันของมนุษย์นั้น จะต้องเผชิญกับสภาพการณ์ใหม่ ๆ ค่านิยมต่าง ๆ เช่น ความก้าวหน้า เสรีภาพ การแข่งขัน เป็นต้น มนุษย์จึงต้องพยายามเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่แต่ละคนจะปรับตัวหรือแก้ไขปัญหามาของตนเอง บางคนปรับตัวเองไม่ได้ก็อาจออกไปในทางฝ่าฝืนระเบียบ และศีลธรรมอันดีงาม ซึ่งธรรมชาติของมนุษย์การแสดงออกพฤติกรรมดังกล่าวเป็นเรื่องที่ศึกษาทางจิตใจว่าพื้นฐานทางจิตใจของมนุษย์แต่แรกเริ่มนั้นดี หรือเลวอย่างไร

สาเหตุของพฤติกรรมเบี่ยงเบนและพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน

ฉวีวรรณ สุขพันธ์ไพฑาราม (2527, หน้า 25) ได้กล่าวว่า การกระทำที่ผิดจากแนวทางของสังคมที่จัดเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้น มีความซับซ้อนที่ต้องอาศัยการวินิจฉัยเคราะห์อย่างรอบคอบ

การกล่าวถึงพฤติกรรมที่อาศัยบรรทัดฐานของสังคมไปถึงความถูก ผิด ดี เลว นั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่น นับแต่ พ่อแม่ หรือ ครู คือ ผู้ดูแลคุ้มครอง และชี้นำแนวทางที่เหมาะสมให้กับวัยรุ่นไม่ควรที่จะมอง พฤติกรรมวัยรุ่นของตนทางด้านเลว หรือผิดอย่างรุนแรง

นักจิตวิเคราะห์ ซิกมันด์ ฟรอยด์ เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ถูกครอบงำโดยพลังขับที่มีรากฐานลึกอยู่ในชีวภาพด้วยความหิวกระหายตามสัญชาตญาณ ที่รบเร้าให้ตอบสนองจนพึงพอใจเป็นแรงผลักดันให้เกิดความก้าวร้าว รุกราน ทำลาย ฝ่าฝืน หรือความเป็นปฏิกิริยาต่อสังคมในรูปแบบอื่น ๆ แนวความคิดแบบซิกมันด์ ฟรอยด์ ได้กล่าวถึงโครงสร้างบุคลิกภาพของมนุษย์มีองค์ประกอบ 3 อย่างคือ

(1) id เป็นส่วนที่ประกอบ ด้วยความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ คือ ความต้องการ ปัจจัย 4 เช่น อาหาร อากาศ น้ำ เป็นรากฐานของสัญชาตญาณที่มีมาแต่กำเนิด เป็นตัวที่มีพลังขับ ให้คนเราแสดงพฤติกรรมออกมาตามหลักแห่งความพอใจ (Pleasure Principle) โดยไม่ฟังเหตุผลใด ๆ ทั้งสิ้น ขอแต่ให้เป็นความสุข ความพอใจ ตามที่ใจปรารถนา อยากจะได้ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตลอดชีวิต

(2) ego เป็นส่วนที่ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมอันเกิดจากความต้องการของ id ให้แสดงออกในทางที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับของสังคม มีอยู่แล้วพร้อม ๆ กับ id ตั้งแต่บุคคลแรกเกิด ego เป็นตัวคอยเหนี่ยวรั้งจิตใจจึงมีความขัดแย้งกันตลอดเวลา วุฒิภาวะ (Maturation) เป็นตัวชี้ว่า ego มีอำนาจเหนือ id แต่บางครั้ง id ก็แสดงตัวออกมาได้บ้าง เช่น เมื่อบุคคลฝัน ego อยู่ในภาวะพักผ่อน id จะแสดงตัวสร้างพฤติกรรมให้ id เองได้สมปรารถนาในสิ่งต่าง ๆ การที่ ego ต้องคอยควบคุมพฤติกรรมให้เข้ารูปอยู่ในกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อให้คนอื่น ๆ ยอมรับ ego จึงต้องทำตามหลักแห่งความจริง (Reality Principle) โดยพิจารณาว่า อะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้ และต้องผ่อนปรนกับ id ตลอดเวลา บางครั้งเมื่อบุคคลประสบปัญหาที่มีความวิตกกังวลตามมา ego หรือ self จะใช้กลวิธีการต่อสู้ป้องกันตน (Defense Mechanism) แสดงออกมาทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว เพื่อผ่อนคลายความวิตกกังวล

(3) superego เป็นส่วนหนึ่งที่พัฒนาขึ้นมาจากประสบการณ์ของ ego ท่ามกลางปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของสังคมตามความเป็นจริงและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่พ่อแม่หรือผู้ใหญ่กำหนดไว้ จึงเป็นตัวที่มีหน้าที่สร้างอุดมคติ (Ideal) ที่พึงปรารถนาของสังคมเป็นมโนธรรม (Conscience) ที่คอยเตือน ego ให้รู้ว่าสิ่งนั้นผิดจึงอย่าทำ

ทั้ง 3 ส่วนดังกล่าวมาแล้ว ต้องต่อสู้ มีความขัดแย้ง ต้องปรับตัวกันอยู่ตลอดเวลา ขณะใดที่ส่วนใดพฤติกรรมของบุคคลจะแสดงออกเป็นไปตามแนวของระบบนั้น ดังนั้น บางครั้งเราจึงเห็นบุคคลเดียวกันมีการขัดแย้งในจิตใจกันเองได้

เสถียร วาทีน (2513 ,หน้า 717-719) ได้รวบรวมจากสถิติที่เด็กทำความผิดจนเป็นคดีและศาลพิพากษาว่ามีสาเหตุมาจาก

1. สาเหตุจากครอบครัวและอารมณ์
2. สาเหตุจากการคบเพื่อนและเพื่อนชักจูง
3. สาเหตุจากทางเศรษฐกิจ
4. สาเหตุอื่น ๆ เช่น กามารมณ์

พะนอ กำเนิดกาญจน์ (2514, หน้า 2-3) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาทางความประพฤติ มีหลายประการดังนี้

1. ทางกาย เด็กที่มีร่างกายไม่สมบูรณ์ก็จะทำให้เรียนไม่ดี ไม่ตั้งใจเรียน มีอารมณ์วู่วาม
2. ทางส่วนตัว ได้แก่
 - 2.1 ความสนใจของเด็กเอง
 - 2.2 ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์
 - 2.3 ความไม่มั่นใจตนเอง
3. ทางสังคมแวดล้อมของเด็ก

โครว์และโครว์ (อ้างใน สุชา จันทน์เอม ,2513,หน้า 12-13) ได้กล่าวถึงเหตุที่เด็กประพฤติผิดหรือทำให้เด็กไม่ร่วมมือหรือไม่สามารถเข้ากับคนอื่นได้นั้นเอง อาจเนื่องมาจาก

1. สภาพทางร่างกาย สุขภาพไม่ดี อาจทำให้เด็กประพฤติผิดต่าง ๆ ได้ พฤติกรรมบางอย่างเกิดจากสภาพร่างกายถ้าเราไม่ได้เอาใจใส่ปล่อยปละละเลยก็จะก่อผลเสียให้เกิดขึ้นแก่เด็ก

2. สภาพทางส่วนตัว สภาพทางส่วนตัวที่ทำให้เด็กประพฤติผิด ได้แก่

2.1 การทำตามใจตัว อาจเกิดจากการขาดเสถียรภาพทางอารมณ์ หรือกระทำเพื่อให้เพื่อน ๆ ชอบตน

2.2 การรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพราะขาดความสามารถทางจิตหรือเพราะไม่บรรลุวุฒิภาวะ

(1) การขาดความสามารถทางจิตใจ

(2) ความไม่บรรลุวุฒิภาวะเด็กอาจจะพอใจการกระทำเพื่อความสนุก

2.3 การเอาอย่างความประพฤติที่ไม่ดี

2.4 การตระหนี่ตัว อันเป็นรากฐานของการเข้ากับใครไม่ได้

3. สภาพทางสังคม เด็กจะประพฤติผิดเพราะ เด็กต้องการแสดงเด่น และทำอะไรก็ตามความพอใจ จึงอาจแสดงพฤติกรรมออกมาในทางที่ผิดได้ สรุปก็คือ เนื่องจาก

(1) ความต้องการเป็นที่หนึ่งในหมู่เพื่อน

(2) ความปรารถนาที่จะมีเสรีภาพในกิจกรรม

4. สภาพในขณะนั้น กิจกรรมที่เกิดขึ้นในหรือนอกห้องเรียนเป็นไปตามความมุ่งหมายตามบุคคล และสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ในขณะนั้น การจัดห้องเรียนให้น่าเรียนความร้อและแสงสว่างเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเป็นต้นเหตุให้เกิดปฏิกิริยาแห่งความประพฤติของเด็กด้วย สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ระยะเวลาของการทำกิจกรรมของเด็กอื่น เรื่องที่ครูสอน บุคลิกลักษณะของครูเองก็มีส่วนช่วยให้เกิดพฤติกรรมขึ้นแก่เด็กได้เสมอและบ่อย ๆ

จันทราศ ชื่นบุญ (2515, หน้า 128-129) ได้กล่าวถึงต้นเหตุที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ดังนี้คือ

(1) บ้านที่ไม่สมบูรณ์ ผลของการวิจัยทางจิตวิทยาชี้ให้เห็นความจริงว่า บ้านที่ไม่สมบูรณ์ เช่น กรณีบิดามารดาหย่ากัน กรณีบิดาตาย มารดาอยู่ หรือบิดาอยู่ มารดาตาย กรณีบิดามารดาแยกกันอยู่ กรณีบิดามารดาทะเลาะวิวาทกันอยู่เสมอ ๆ บ้านดังกล่าวเป็นต้นเหตุให้เด็กมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาได้มาก เด็กที่มาจากบ้านชนิดนี้ ส่วนมากเป็นเด็กที่สร้างปัญหาทางวินัยให้แก่โรงเรียนเป็นอันมาก ครูมีส่วนช่วยโดยการไปสังเกตดูที่บ้าน การได้รู้จักสภาพทางบ้านของเด็ก ครูจะเข้าใจความต้องการของเด็กได้ดีขึ้น

(2) ความบกพร่องในทางส่วนตัว ได้แก่ ความบกพร่องที่เกิดขึ้นเนื่องจากความเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ ช้ากว่าหรือเร็วกว่าปกติ ความบกพร่องของอวัยวะสัมผัสความบกพร่องในการพูด ความพิการต่าง ๆ และความไม่สามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากอารมณ์และความ เป็นไปทางบ้าน เด็กที่มีความบกพร่องในทางกายหรือทางจิตใจ ถ้าผู้ใหญ่มุ่งหวังจะให้เด็กเช่นนี้ประกอบ การเรียน การทำกิจกรรมได้ดีเท่ากับเด็กสมบูรณ์ทางกายและทางจิตใจ เด็กย่อมมีความคับข้องใจ เพราะรู้ตัวว่าทำเช่นนั้นไม่ได้ ถ้าเด็กขจัดความคับข้องใจของตนไม่สำเร็จ เด็กอาจมีพฤติกรรมที่เป็น ปัญหาได้

(3) การถูกทอดทิ้ง เด็กที่ถูกบิดามารดาถูกทอดทิ้ง ไม่เอาใจใส่ดูแล เด็กประเภทนี้ต้องการความรักจากบิดามารดาเป็นอันมาก แต่ก็ไม่ได้ได้รับความรักตามที่ต้องการ จึงมักกลายเป็นผู้วางตนในสังคม ไม่ได้ ซึ่งส่วนมากมักจะเป็นผู้มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาในภายหลัง อาการที่เด็กพวกนี้แสดงออกมา

ส่วนมาก คือพยายามเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยส่วนมากมักจะเป็นผู้อยู่ไม่สุข เทียบรวบคนอื่นอยู่ไม่ขาด หรือเด็กบางคนอาจจะแยกตัวเองออกจากสังคมโดยสิ้นเชิง ถ้าครูทราบสาเหตุที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเนื่องจากถูกทอดทิ้ง ครูอาจช่วยเหลือได้ด้วยวิธีการให้ความรัก ความเมตตา สงสาร ความเอาใจใส่ แก่เด็กเป็นการทดแทนที่บิดามารดาของเด็กไม่ได้ให้

(4) การถูกทะเลาะวิวาทมากเกินไป เด็กที่บิดามารดารักและทะนุถนอมมากเกินไปนั้น มักมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาได้มาก เหมือนกับเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กประเภทนี้มักแสดงออกด้วยการเหินแกล้งตัว ชอบเบาะแยะรบกวนผู้อื่น ไม่ยอมรับผิดชอบต่อการงาน และมักดูถูกผู้อื่น เด็กประเภทนี้ต้องได้รับการฝึกฝนทางสังคมให้มาก ผู้ใหญ่หรือครู ต้องคอยแนะนำให้เด็กรู้ว่าการที่เด็กจะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขนั้น เด็กจะต้องรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว และร่วมมือกับคนอื่น ในการแก้ปัญหาลูกประเภทนี้ต้องคอยทำไปทีละน้อย เพราะการเปลี่ยนนิสัยชนิดนี้จะเปลี่ยนโดยรวดเร็วไม่ได้

(5) การสอนในโรงเรียนไม่ดี เด็กอาจมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาได้ เนื่องมาจากโรงเรียนและครู กล่าวคือ โรงเรียนบางแห่งไม่เอาใจใส่ ปลดปล่อยให้ครูที่ไม่เชี่ยวชาญในการสอน ไม่รักไม่เข้าใจเด็กเข้ามาเป็นผู้อบรมสั่งสอนเด็ก ครูประเภทนี้ไม่รู้จักรักษาระเบียบวินัย ไม่รู้จักวางตนในฐานะที่เป็นครู ชอบเลือกที่รักมักที่ชัง ไม่ให้ความยุติธรรมเสมอหน้าเท่ากันทำอะไรก็มักทำด้วยอารมณ์ของตนเป็นส่วนใหญ่ ครูประเภทนี้จึงมักสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นกับเด็กได้มาก อาจทำให้เด็กมีการปรับตัวต่อสังคมยากขึ้น มีประสาทไม่ปกติ และมีอารมณ์ไม่มั่นคงได้ และถ้าครูประเภทนี้จำต้องสอนเด็กชั้นเดียวกัน ติดต่อกันหลายปีด้วยแล้ว จะยิ่งสร้างปัญหาทางพฤติกรรมให้เด็กมากขึ้นเป็นลำดับ

จากที่กล่าวมาข้างต้นเราพอจะสรุปได้ว่าสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนนั้นมีสาเหตุมาจาก 2 สาเหตุใหญ่ ๆ คือ สาเหตุอยู่ที่ตัวเด็กเองและสาเหตุจากสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางบ้าน (ครอบครัว) และสิ่งแวดล้อมที่โรงเรียน

ลักษณะพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน

พฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนประกอบด้วยพฤติกรรมทั้ง 6 แบบดังนี้คือ การหนีเรียน การกลัวโรงเรียน ไม่เชื่อฟังครู ไม่กล้าแสดงออก ทุจริตในชั้นเรียน ไม่สนใจเรียน

การหนีเรียน

ความหมายของการหนีเรียน พฤติกรรมหนีเรียน (Truancy) หมายถึง การที่เด็กออกจากบ้านเตรียมพร้อมเหมือนหนึ่งจะไปโรงเรียนตามปกติแต่ไปไม่ถึงโรงเรียนหรือไปถึงโรงเรียนแล้วไม่เข้าเรียนเด็กพวกหนีเรียนจะไม่อยู่ที่บ้านแล้วไม่ได้อยู่ที่โรงเรียนด้วย ช่วงเวลาเรียนเด็กจะไปเดินเล่นตาม

โรงพยาบาลตามห้างสรรพสินค้า ตามวัดบริเวณที่เปลี่ยวคน อันเป็นทางชักจูงไปทางเลื่อมเสีย แล้วเกิดปัญหาร้ายแรงอื่น ๆ ตามมา พฤติกรรมหนีเรียนพบบ่อยในเด็กอายุสูงกว่า 10 ปี (พะยอม อิงคตานุวัฒน์ , 2521 , หน้า 61-62)

สาเหตุของการหนีเรียน วณิช บรรจง (2530 , หน้า 281) ได้กล่าวถึง สาเหตุของการหนีเรียนไว้ดังนี้

- (1) การหนีเรียนเนื่องจากเด็กไม่สามารถทนต่อสถานการณ์เลวร้ายต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้ เช่น ความผิดหวัง ความอับอาย ความขายหน้า การถูกเพื่อนพูดจาถากถาง และหัวเราะเยาะ เป็นต้น
- (2) เด็กได้รับความทุกข์ใจจากความขัดแย้งทางอารมณ์จนเด็กต้องหนีเรียน เป็นเครื่องมือเพื่อเรียกร้องความสนใจ และความเอาใจใส่จากผู้ใหญ่

ดังนั้นการหนีเรียนแสดงให้เห็นถึงความหมดหวังในสิ่งที่เขาควรจะได้รับจากที่บ้าน ทางโรงเรียนและชุมชนโรงเรียนมีหน้าที่รับผิดชอบในการสำรวจความต้องการเพื่อจะได้จัดกิจกรรมให้เหมาะสมและเอาใจใส่เด็กที่ถูกครอบงำทางอารมณ์ เพื่อป้องกันการหนีเรียน สำหรับเด็กที่ขาดเรียนบ่อย ๆ โดยไม่มีสาเหตุอันควร มักเป็นเด็กที่ขาดความสุข เข้ากับเพื่อนไม่ได้ หรือประสบกับความผิดหวัง ล้มเหลวในการศึกษาเล่าเรียน ครูและพ่อแม่ควรช่วยเหลือกันหาสาเหตุแก้ไข

เสถียร สถาพงษ์ (2523 , หน้า 41-52) กล่าวถึงสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมหนีเรียนดังนี้

- (1) เป็นการต่อต้านที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่สภาพความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณเองเป็นผู้ใหญ่แล้ว ควรมีลักษณะในการคิดและการกระทำสำหรับตัวเองเช่นเดียวกับผู้ใหญ่
- (2) การขาดตัวแบบทางพฤติกรรมที่ชัดเจน และความสับสนของบรรทัดฐานของสังคมโดยเฉพาะในสังคมเมืองที่สมาชิกของสังคมมาจากสังคมย่อยหลาย ๆ กลุ่ม
- (3) ความบกพร่องในการกระทำหน้าที่ของสถาบันโดยเฉพาะสถาบันการศึกษา
- (4) ความต้องการใส่ใจและความสนใจจากสังคม ดังนั้นการมีพฤติกรรมผิดแปลกไปจากบรรทัดฐานก็เป็นการเรียกร้องความสนใจ
- (5) ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมความเปลี่ยนแปลงขึ้นทำให้บรรทัดฐานของสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น พฤติกรรมการหนีเรียนกลายเป็นพฤติกรรมปกติของนักเรียน ในปัจจุบัน
- (6) ตัวเด็กและเยาวชนเองในด้านพันธุกรรม ร่างกายผิดปกติ ปัญญาอ่อน สภาพจิตใจ
- (7) สภาพแวดล้อม
- (8) สาเหตุจากโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่สร้างประสบการณ์ด้านลบให้กับนักเรียน

(9) สาเหตุจากสภาพชุมชนและสิ่งแวดล้อมที่เป็นแบบอย่างไม่พึงประสงค์สำหรับสังคม และสาเหตุจากสื่อมวลชน

การกลัวโรงเรียน

ความหมายการกลัวโรงเรียน การกลัวโรงเรียน (School Phobia) หมายถึง การที่เด็กกลัวการได้มาโรงเรียน แต่แท้จริง คือ การกลัวได้จากบ้านซึ่งเป็นความเครียดที่แตกต่างกัน โดยเด็กจะมีอาการ ร้องไห้ ปวดหัว รู้สึกไม่ค่อยสบาย ไม่พร้อมที่จะมาโรงเรียน รวมถึงอาการทางจิตสรีระ เช่น โรคกระเพาะ หอบหืด อาจจะมีอาเจียน ปวดหัว ปวดเมื่อย ซึ่งอาการเหล่านี้จะเกิดตอนเช้า อาการจะหายไปเมื่อไม่ได้ไปโรงเรียนในวันหยุด วันสุดสัปดาห์ ซึ่งเป็นการยากสำหรับผู้ปกครองในการสังเกตอาการ สาเหตุเกิดจากพ่อแม่ที่ยินยอมไม่ให้ลูกไปโรงเรียนเพราะต้องการให้ลูกอยู่บ้าน และมักพบกับเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีแม่เจ้าระเบียบ มีลักษณะเป็นผู้นำ ปกป้องลูกมากไป และพ่อแม่ก็มีความสามารถและไม่สนใจ เด็กพวกนี้สติปัญญาดี และทำตัวดีเมื่ออยู่ในโรงเรียน แต่บางครั้งก็พยายามหลบแยกตัว และหลีกเลี่ยงการต้องกระตือรือร้น เพราะไม่เคยห่างจากพ่อแม่เลย เมื่อวัยเด็กส่วนสาเหตุจากทางโรงเรียนเกี่ยวกับครูและเด็กคนอื่นคือ เด็กมักเป็นคนกลัวความล้มเหลวเครียดในการทดสอบ กลัวการถูกลงโทษ โดยเฉพาะเด็กอายุ 10-14 ปี

สาเหตุการกลัวโรงเรียน

1. เด็กไม่มีความพร้อม ไม่สามารถปรับตัวที่โรงเรียนได้
2. เด็กมีประสบการณ์ที่ไม่ดีในระยะแรก
3. อาจมาจากปัญหาของโรงเรียน เช่น ถูกเพื่อนรังแก ครูไม่สนใจ
4. บางครั้งผู้ปกครองมีอาการทางประสาทอยากอยู่ใกล้ลูก แม่จะเป็นผู้หาเหตุผลและยอมให้เด็กขาดเรียน
5. เป็นอาการแสดงออกของอาการทางจิต เช่น โรคจิตเภท (RS. Illingworth, 1974 ,p141-147 อ้างใน ภาวิณี เวชวิฐาน ,2540 ,หน้า 7)

จันทราศ ชื่นบุญ (2515,หน้า141-143) ได้ให้ความหมายและสาเหตุของพฤติกรรม การมีนิสัยไม่เชื่อฟัง ไม่กล้าแสดงออก ไม่สนใจเรียน และ ขาดเรียนในชั้นเรียน ดังนี้

การมีนิสัยไม่เชื่อฟัง

ความหมายการมีนิสัยไม่เชื่อฟัง การมีนิสัยไม่เชื่อฟัง หมายถึงอาการที่เด็กแสดงออกมาภายนอกซึ่งมีลักษณะ มีท่าทางหยิ่ง ขอบฝ่าฝืนกฎ ไม่ชอบทำอะไรตาม คำสั่ง ชอบโต้แย้ง ท่าทางไม่สุภาพพอดี

สาเหตุของการมีนิสัยไม่เชื่อฟัง

1. ขาดการอบรมที่ดี ได้รับการเอาใจใส่จากผู้ปกครองน้อย หรือบางครั้งได้รับการเอาอกเอาใจจากผู้ปกครองมากเกินไป
2. เด็กบางคนอาจมีนิสัยที่ติดมาแต่แรกเกิดเลยแกล้งให้บิดามารดาหันมาสนใจด้วยการทำตรงกันข้าม เพราะต้องการเป็นจุดเด่น ซึ่งเช่นเดียวกันนี้ เด็กในแต่ละชั้นเรียนที่พบมักจะเป็นเด็กที่ต้องการเป็นจุดเด่น เพื่อให้ได้รับความนิยมนจากเพื่อน ๆ บางคนอาจมีเพื่อนคอยกระตุ้นให้ได้แย้งกับครูอยู่ด้วย จึงเห็นเป็นของสนุก ในการที่ได้ขัดขืนครู ซึ่งทำไปเพราะความสนุกเท่านั้น
3. เด็กที่ไม่ชอบหน้าครู เนื่องจากมีบุคลิกภาพไม่ตรงกัน ก็เกิดขมขื่นกันได้
4. บางรายมีนิสัยไม่เชื่อฟังอาจมีสาเหตุเกิดจากจิตใจและร่างกาย ผิดปกติได้
5. เนื่องจากโรงเรียนมีกฎระเบียบที่เข้มงวดเกินไปจนยากที่เด็กจะปฏิบัติได้

ไม่กล้าแสดงออก

ความหมายการไม่กล้าแสดงออก การไม่กล้าแสดงออก หมายถึง ลักษณะอาการที่เด็กไม่กล้าคิดกล้าทำ ซึ่งมักจะแสดงอาการดังนี้คือ สั่งให้ทำอะไรไม่ค่อยทำตาม ให้คิดทำอะไรไม่กล้าคิด มีความลังเลไม่แน่ใจ ไม่เชื่อมั่นในตนเอง

สาเหตุของการไม่กล้าคิดกล้าทำ

1. พ่อแม่ไม่เปิดโอกาสให้เด็กคิด พ่อแม่คิดให้ทำทุกอย่าง
2. เด็กเคยคิดเคยทำ แล้วเกิดความผิดพลาด ได้รับการถูกตำหนิ ถูกลงโทษ จึงทำให้ไม่กล้าคิด ไม่กล้าทำในทุกโอกาส
3. พ่อแม่ไม่ส่งเสริม ไม่ให้กำลังใจ ไม่มีจิตวิทยา
4. การปกครองในบ้านแบบพ่อเป็นใหญ่ หรือแม่เป็นใหญ่ พ่อแม่ทำถูกเสมอ ไม่มีใครทำถูกนอกจากพ่อแม่
5. เป็นผู้ที่มีบุคลิกประจำตัวคือ เกียจคร้าน มีความเข้าข้างตนเอง มีความกลัวผิด ปฏิบัติมีความเฉื่อยชา ขาดความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่

ทุจริตในชั้นเรียน

ความหมายการทุจริตในชั้นเรียน การทุจริตในชั้นเรียน หมายถึง ลักษณะเด็กที่ ชอบกระทำการทุจริตในเวลาสอบซึ่งมีอาการคือ ชอบทุจริตในการสอบ โดยการทำโน้ตย่อสมุดจดเข้าไปดูในยามที่ผู้คุมสอบเผลอ ชอบขำเลื่อมมองหรือถามเพื่อนในขณะที่สอบ ชอบนั่งหลังห้อง เป็นต้น

สาเหตุของการทุจริตในชั้นเรียน

1. เด็กที่บิดามารดามีนิสัยชอบทุจริต
2. บิดามารดาไม่อบรมสั่งสอน
3. บิดามารดา ครู ให้ความคาดหวังในตัวเด็กสูงเกินไป จนเด็กเกรงว่าจะทำตามที่มีคนมุ่งหวังไว้ไม่ได้ จึงหาทางออกด้วยทางทุจริต
4. ครูชอบให้เด็กแข่งขันกันเสมอ
5. เด็กที่เรียนด้วยกันทุจริตส่วนใหญ่ จึงทุจริตบ้าง
6. ครูเปิดโอกาสให้ทุจริต

ไม่สนใจเรียน

ความหมายการไม่สนใจเรียน การไม่สนใจเรียน หมายถึง ลักษณะของเด็กที่มีนิสัยเกียจคร้าน ซึ่งมีอาการดังนี้คือ เวลาสั่งให้ทำอะไร บิดพริ้วเลื่อนลอยรับเวลาออกไป หรือไม่สนใจทำตามคำสั่งชอบนั่งเฉย ๆ ช่วยอ้างเหตุผลว่าป่วยไม่แข็งแรงมีความพิการทางกายหรืออ้างว่ายังเล็กอยู่ทำไม่ไหว เวลาทำงานทำอย่างเชื่องช้า หน้าตาไม่กระตือรือร้นรับว่าอยากทำงาน มักชอบทำงานทีหลังเพื่อน

สาเหตุการไม่สนใจเรียน

1. ไม่ได้รับการเอาใจใส่จากบิดามารดา จะทำหรือไม่ทำก็ไม่มีผลอะไรเกิดขึ้น
ทำดีก็ ไม่ได้รับคำชมไม่ทำก็ไม่มีความผิด
2. ประสบความล้มเหลวในการทำงานเสมอจนเกิดความท้อถอย
3. ขาดความสามารถหรือความพิการทางกาย
4. กิจกรรมที่มีไม่น่าสนใจ
5. สุขภาพกายไม่ดี

เสงี่ยม อินภิรมณ์ (2505, หน้า 43-48) ได้สำรวจความเห็นของครูเกี่ยวกับปัญหาทางพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์จำนวน 40 โรงเรียน จากผลการวิจัยพบว่าปัญหาสำคัญที่ครูโรงเรียนราษฎร์พบ ได้แก่ การหนีเรียน การไม่สนใจเรียน การสูบบุหรี่ ปัญหาที่ควบคุมยากได้แก่ การสูบบุหรี่ การไม่สนใจเรียน การลักขโมย และการพูดปด สำเริง บุญเรืองรัตน์ (2515, หน้า 113) ได้ศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจากกลุ่มประเทศ ซีมีโอ ซึ่งประกอบด้วย ประเทศอินโดนีเซีย กัมพูชา ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย และเวียดนาม

สรุปได้ว่า ปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาที่พบมากมีดังนี้คือ การฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน ไม่สนใจเรียน ก้าวร้าว เรียนหนังสือไม่ดี ไม่สุภาพ ไม่เคารพครู ระบายในชั้นขณะครูสอน และหนีเรียน (อ้างใน คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาพฤติกรรมวัยรุ่น , 2532, หน้า 707)

จากการสำรวจข้อเท็จจริงและตัวเลขสำคัญเกี่ยวกับเยาวชนของประเทศไทย กองสารวัตรนักเรียนได้รวบรวมข้อมูลที่สำคัญบางประการจากหน่วยงานที่ทำงานสัมพันธ์กับเด็กและเยาวชน ในเอกสารนี้ได้รับข้อมูลจากกองสารวัตรนักเรียน กรมพลศึกษา ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง เกี่ยวกับความประพฤติที่ไม่เหมาะสม และพบว่าในปี พ.ศ. 2521 นี้ มีนักเรียนที่ประพฤติไม่เหมาะสมจำนวน 6,302 คน เป็นชาย 4,722 คน และหญิง 1,580 คน จำนวนนักเรียนชายต่อนักเรียนหญิงประมาณ 3 ต่อ 1 สำหรับลักษณะของความประพฤติที่ไม่เหมาะสม กองสารวัตร นักเรียนได้แบ่งออกเป็น 11 ประเภท ปรากฏพบมาก 5 ประเภทคือ ตามลำดับ คือ หลบหนีการเรียน เทียวเตร่ แต่งกายผิดระเบียบ เล่นการพนัน และสูบบุหรี่

ปรีชา วิทโคโต (2521 ,หน้า 24-28) ได้สำรวจปัญหาสาเหตุและวิธีแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน โดยศึกษาจากเอกสารที่เป็นวิทยานิพนธ์ ปริญญานิพนธ์ หนังสือ วารสาร ที่กล่าวถึงปัญหา สาเหตุ และวิธีการแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนและได้นำปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้มาจัดเป็นหมวดหมู่ของปัญหาที่มีลักษณะร่วมกันดังนี้

1. พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียน ได้แก่ การไม่ทำการบ้าน เกียจคร้าน ไม่ทำงานที่มอบหมาย ไม่รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย ไม่สนใจการเรียน ไม่ชอบครู ไม่ชอบวิชาที่เรียน สอบตกเสมอ คะแนนดีแล้วกลับเลวลง
2. การแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับครูอาจารย์ เช่น ไม่เชื่อฟังคำสั่งครู พูดก้าวร้าวต่อครู นินทาครู
3. พฤติกรรมก่อความวุ่นวาย เช่น ระบายความในใจโดยคุยกับเพื่อน เดินไปมาในห้องเรียน ร้องเพลง ผีวปากเสียงดัง
4. ปัญหาสุขภาพ เช่น เจ็บป่วยบ่อย ๆ ร่างกายพิการหรือผิดปกติ
5. พฤติกรรมทางบุคลิกภาพ ได้แก่ เก็บตัว ซึมเหงา ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ยาก ตกใจง่าย หวาดกลัว ชอบแสดงตัว
6. พฤติกรรมก้าวร้าว ได้แก่ ก่อการวิวาท ทำลายสิ่งของ ทำการทะเลาะวิวาททางวาจาก่ออาชญากรรมจนถึงศาล พกพาอาวุธมาโรงเรียน

7. พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอื่น ๆ เช่น หนีเรียน และขาดเรียนบ่อย ๆ ทำผิดวินัยโรงเรียน ทำผิดเกี่ยวกับทางเพศ สูบบุหรี่ สูบกัญชา ดื่มสุรา แต่งกายไม่ถูกระเบียบ ลักขโมย พุดปด เป็นต้น

2. รายละเอียดของตัวแปรในแบบจำลองสมมติฐาน

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม รวมตัวแปรอิสระทั้งหมดมี 20 ตัวและตัวแปรตามจำนวน 1 ตัวแปร

ตัวแปรจากตัวเด็ก ได้แก่ ปัญหาทางกาย คือ สุขภาพทางกาย ปัญหาทางจิตใจ คือ สภาพทางจิตใจ ความเครียด และการปรับตัว ปัญหาทางสติปัญญา คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ตัวแปรจากสภาพแวดล้อม แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางบ้าน คือ 1. การพักอาศัย ได้แก่ สถานที่พักอาศัย และบริเวณที่พักอาศัย 2. ครอบครัว ได้แก่ สถานภาพของพ่อแม่ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ลำดับการเกิดและการอบรมเลี้ยงดู สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน คือ 1. โรงเรียน ได้แก่ สถานที่เรียน และกฎระเบียบของโรงเรียน 2. ครู ได้แก่ การสอนและการปกครองชั้นเรียน 3. เพื่อน ได้แก่ การคบเพื่อน และอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน

พฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน ได้แก่ กลัวโรงเรียน หนีเรียน ไม่กล้าแสดงออก ขุนจิตรในชั้นเรียน ไม่สนใจเรียน และไม่เชื่อฟัง

ตัวแปรจากตัวเด็ก ได้แก่ ปัญหาทางกาย คือ สุขภาพทางกาย ปัญหาทางจิตใจ คือ สภาพทางจิตใจ ความเครียด การปรับตัว ปัญหาทางสติปัญญา คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. ปัญหาทางกาย ได้แก่ สุขภาพทางกาย

เด็กบางคนอาจมีความบกพร่องในเรื่องการได้ยินและการเห็น ความบกพร่องหรือความพิการเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้ ถ้าพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือครู ไม่ได้สังเกตอาจจะไม่นึกถึงความผิดปกติเหล่านี้ เช่น สายตาสั้น ยาว หรือเอียง สายตาข้างหนึ่งเลี้ยวมากจนเกือบจะใช้งานไม่ได้ เด็กก็จะทำงานช้าไม่ทันเพื่อน ต้องไปยืนดูใกล้ ๆ กระดานบ่อย ๆ ต้องคอยดูของเพื่อนที่นั่งติด ๆ กันเสมอ พวกเพื่อน ๆ ก็รำคาญและรังเกียจเด็กเพราะกวนใจอยู่เรื่อย ๆ ในเด็กที่การรับฟังของหูไม่สมบูรณ์ ทำให้ได้ยินไม่ชัดเจน ปฏิบัติตามคำสั่งครูผิด ๆ ถูก ๆ นอกจากจะถูกครูตำหนิแล้ว ยังกลายเป็นที่หยอกล้อเย้ยเย้าของเพื่อนฝูงการได้ยินบ้างไม่ได้ยินบ้างทำให้เด็กเกิดความระแวง อาจจะเข้าใจผิดว่าเพื่อน ๆ พุดถึงเรื่องตนเองอยู่เสมอ ทำให้เด็กแยกตัวเอง หงอยเหงา ไม่สามารถปรับตัวเองเข้ากับเพื่อนฝูงเพราะปมด้อยในตนเอง ความรู้สึกไม่มีความสุขในห้องเรียนเลยไม่อยากไปโรงเรียน จะบอกกับพ่อแม่ก็ไม่กล้า จะบอกกับครูก็กลัว เพราะเป็น

ผู้เรียนไม่ทันเพื่อนอยู่แล้ว เด็กไม่รู้ว่าจะหันหน้าไปหาใครก็หันีเรียน (ภาวิณี เวชวิฐาน และ คณะ , 2540 , หน้า 14-15)

สาเหตุที่ทำให้เด็กประพฤติผิด (Misbehavior) หรือบางที่เรียกว่า พฤติกรรมแปรปรวน (Behavior Disorder) ซึ่งเกิดจากจิตใจที่ผิดปกติเป็นส่วนหนึ่ง มักจะพบในเด็กและเยาวชน เช่น เด็ก โทหนก ก้าวร้าว เฉยเมย ซ้ำอัย เกิดจากหลายสาเหตุ สาเหตุหนึ่งคือทางกายได้แก่ ร่างกายผิดปกติ แคลเซียมในเลือดต่ำหรือสูงเกินไป สมอลทิบ ปัญญาอ่อน โรคทางสมอง ขาดอาหาร ขาดออกซิเจน โรคบางอย่างทำให้ร่างกายไม่สมประกอบ เช่น นิ้วด้วน ปากแหว่ง ตาเข ฯลฯ ทำให้เด็กมีปมด้อย จึงหาทางแสดงปมเด่น อาจจะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เป็นที่รบกวนห้องเรียน เช่น ก้าวร้าว รังแกผู้อื่น เป็นต้น เด็กที่สมอลทิบ ปัญญาอ่อน ขาดอาหาร จะทำให้เกิดปัญหาทางอารมณ์ เช่น ซึมเศร้า หมกมุ่น หงุดหงิด เจ้าอารมณ์ ฯลฯ (สมพร สัทคินัย, 2527 หน้า 60-61)

2. ปัญหาทางจิตใจ ได้แก่ สภาพทางจิตใจ การปรับตัว และความเครียด

2.1 สภาพทางจิตใจ

เด็กที่มีปัญหาในเรื่องการเรียนรู้อีกประเภทหนึ่งได้แก่ เด็กที่มีความผิดปกติทางจิตเด็กพวกนี้มีสาเหตุซับซ้อนมาก แม้ตัวอยู่ในห้องเรียนจริงแต่ใจไม่อยู่เพราะความวิตกกังวลที่ผิดปกติทำให้ใจลอยไม่ได้ยินคำสอนของครู ไม่สามารถจะมีสมาธิกับบทเรียนที่วางอยู่ตรงหน้าได้ เรียนไม่ได้เลย บางรายอาจจะมีความวิตกกังวลจนไม่ยอมออกจากบ้านก็เป็นได้ส่วนเด็กพวกที่เป็นลมบ้าหมูชนิดไม่ชัก (Petit Mal) พวกนี้ตัวอยู่ในห้องเรียน แต่เนื่องจากความผิดปกติของคลื่นไฟฟ้าสมองจะทำให้เด็กพวกนี้ไม่รู้สึกรู้สไปชั่วอึดใจหนึ่ง ถ้ากำลังเขียนหนังสืออยู่ก็จะเขียนขาดตอนไปหรือถ้าครูออกคำสั่งสอนนั้นเจ้าตัวก็จะไม่รู้เรื่องเพราะเป็นช่วงที่ไม่รู้สติไปชั่วอึดใจเดียวพอกลับรู้สึกตัวขึ้นมาตนเองก็ไม่ว่าตัวเขาไม่รู้สติและก็ไม่รู้ว่าการรับรู้ของเขาขาดตอนไป ในรายที่ไม่ได้รับการรักษารวันหนึ่ง ๆ อาจจะเป็นได้ 8-15 ครั้ง เพราะฉะนั้นจะดูเหมือนหนึ่งเด็กไม่สนใจเรียนแล้วบางครั้งยังขัดคำสั่งอีก ถ้าเด็กถูกตำหนิบ่อย ๆ เข้าเด็กจะเบื่อไปโรงเรียนและไม่ชอบโรงเรียน ปัญหาความบกพร่องทางจิตที่สำคัญ จีวรอน สุกพันธิไพธาราม (2527, หน้า 67-68) กล่าวว่า ในปัจจุบันผู้บกพร่องทางจิตมีจำนวนมากและเพิ่มมากขึ้น ความหมายของการบกพร่องทางจิตในแง่สุ่ววิทยาทางจิต คือ ภาวะผิดปกติทางจิตใจที่แสดงออกโดยความทุกข์ใจ กลัดกลุ้มวิตกกังวล จนในที่สุดกลายเป็นโรคประสาท เครบเบลิน (Emil Kraepelin) กล่าวว่า ความบกพร่องทางจิตนั้นมาจากความผิดปกติด้านอารมณ์ การไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและความจริงได้ ในสังคมปัจจุบันวัยรุ่นจะต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ ค่อนข้างมาก ความรุนแรงของการแสดง

ออกมาจาก ความเครียด ความกดดันที่เขาได้รับ ปัญหาความบกพร่องทางจิตนี้ แม้จะรุนแรง ผู้เป็นครู อาจช่วยเหลือได้โดยการพยายามทำความเข้าใจกับนักเรียนที่มีปัญหา การหาทางประสานงานกับผู้ปกครอง ให้การดูแลเขาใกล้ชิดพอควร การแสดงความจริงใจต่อเขาและให้ความหวัง ความมั่นใจจะ ช่วยได้มาก นอกจากนี้ควรปรึกษาจิตแพทย์ให้การดูแลรักษาอีกทางด้วย

สมพร สุทัศนีย์ (2527, หน้า 60-61) กล่าวว่าปัญหาทางจิตใจที่เกิดจากการสูญเสียพ่อแม่ บุคคลอันเป็นที่รัก หรือเกิดจากความน้อยเนื้อต่ำใจที่ไม่ได้รับความรัก ความเอาใจใส่ จึงทำให้กลายเป็น เด็กเสียบริวาร ไม่พูดจาและแยกตัวออกจากสังคม จีวีวรรณ สุขพันธ์ไพธาราม (2527, หน้า 67-68) กล่าวว่า การปรับตัวและความเครียดก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่มีผลต่อความบกพร่องทางจิตใจของเด็กต่อการเรียน

2.2 การปรับตัว (adjustment)

ชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin) ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีวิวัฒนาการของเขาว่าสิ่งมีชีวิตต้องอาศัยการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาจึงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ คนเราจึงต้องปรับตัวอยู่เสมอ มิฉะนั้นจะไม่สามารถดำรงชาติพันธุ์อยู่ได้ การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมทุกวันนี้ มนุษย์เราจำเป็นต้องแสวงหาทางที่จะตอบสนองความต้องการทั้งของตนเองและสังคมอยู่ตลอดเวลา ชีวิตของคนทุกคนย่อมเป็นไปด้วยความต้องการ ซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการบำบัดอยู่เสมอ ความต้องการที่สำคัญ เช่น ความต้องการทางร่างกาย ได้แก่ เสื้อผ้า อาหาร สิ่งจำเป็นแก่การครองชีพ ฯลฯ ความต้องการทางใจ ได้แก่ ความรัก ความปลอดภัย ความสำเร็จในชีวิต ฯลฯ ความต้องการทางสังคม ได้แก่ การยกย่อง เป็นที่ยอมรับ ฯลฯ การหาทางตอบสนองความต้องการนั้น บางครั้งก็มีอุปสรรคมาขัดขวางไม่ให้สนองความต้องการของตนได้ เมื่อเผชิญกับปัญหาย่อมจะเกิดความไม่สบายใจ บางครั้งตัดสินใจแก้ปัญหาไม่ถูก เกิดความเครียด (Tension) เกิดความกดดันทางอารมณ์ (Stress) เกิดความคับข้องใจ (Frustration) ทำให้เกิดความวิตกกังวล (Anxiety) มีความทุกข์ จึงเป็นเหตุให้บุคคลต้องหาวิธีการต่าง ๆ ขจัดความไม่สบายใจให้หมดไปด้วยการปรับตัว (Adjustment) “ Adjustment ” แปลว่า การทำให้เหมาะ , การทำให้เข้ากันได้ เคล็ดลับของความสบายของมนุษย์อยู่ที่ ความสามารถในการปรับตัว ใครปรับตัวไม่ได้ ก็ปราศจากความสุข ใครปรับตัวได้เก่งก็จะมีความรู้สึกว่าโลกนี้เป็นของเรา มนุษย์เราอยู่ในสิ่งแวดล้อมใดไปนาน ๆ ก็จะชินต่อสิ่งแวดล้อมนั้น แท้จริงมนุษย์เรารู้จักปรับตัวอยู่แล้วตามธรรมชาติโดยเริ่มตั้งแต่เด็กไปจนกระทั่งตาย เด็กต้องการความรัก ความเอาใจใส่จากพ่อแม่ จึงต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของพ่อแม่ เช่น ขยันทำการบ้าน ขยันทำงาน รู้จักไหว้ผู้ใหญ่ ทำความสะอาด พูดจาไพเราะ ฯลฯ เมื่อโตขึ้นรู้จักปรับตัวให้กับมิตรสหายเมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็ปรับตัวให้เข้ากับสังคม เพื่อนร่วมงาน

จุดมุ่งหมายของการปรับตัว พอสรุปรวบยอดได้ว่าเพื่อ *ความสุขของตนเอง* *ความสุขของคนเราแต่ละคนย่อมไม่เหมือนกัน* *คนอยู่กระต๊อม* อาจมีความสุขมากกว่าคนอยู่ตึก *ความพอใจในลักษณะชีวิตของเขาเองจริง ๆ* คือความสุขอย่างแท้จริงของเขา การปรับตัวเป็นกิจกรรมสำคัญของชีวิต ซึ่งการปรับตัวของแต่ละบุคคลจะมีลักษณะอย่างไรมันขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของบุคคลนั้น และสภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์ที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่ การดำเนินชีวิตของคนเราย่อมจะมีอุปสรรคมาขัดขวาง จึงทำให้เกิดความเครียดขึ้นจำต้องพยายามที่จะปลดปล่อยความเครียดเหล่านั้นออกไป เพื่อเป็นการรักษาสภาพแห่งความสมดุลย์ของชีวิตไว้ด้วยเหตุนี้จึงทำให้บุคคลเกิดการปรับปรุงพฤติกรรมของตน ที่เรียกว่า *การปรับตัว* นั้นเอง (กันยา สุวรรณแสง , 2533 , หน้า 57-61)

ความหมายของการปรับตัว

สุโท เจริญสุข (2519 , หน้า 79) กล่าวว่า *การปรับตัว* หมายถึง การจัดตัวใหม่ให้อยู่ในสภาพกาลที่ดี

ชวนพิศ ทองทวี (2522, หน้า 222) กล่าวว่า *การปรับตัว* คือ การที่มนุษย์พยายามเอาชนะความคับข้องใจที่เกิดจากมีอุปสรรคมาขัดขวางทางนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ เพื่อรักษาสมดุลแห่งชีวิต

กันยา สุวรรณแสง (2533, หน้า 181) กล่าวว่า *การปรับตัว* เป็นกระบวนการทางจิตที่ช่วยคงไว้ซึ่งสุขภาพจิตที่ดีด้วยกลวิธีที่เหมาะสมกับสถานการณ์สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่หรือเปลี่ยนแปลงไปโดยการแก้ปัญหา หาทางออก ในอันที่จะผ่อนคลายความคับข้องใจ ความเครียด ความทุกข์

สุชา จันทน์เอม (2517 , หน้า 125-126) กล่าวว่า *การปรับตัว* หมายถึง ขบวนการที่บุคคลได้แสดงพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมของเขา

สรุปได้ว่า *การปรับตัว* คือ การปรับ ร่างกาย จิตใจของตนเอง เพื่อให้อยู่ในสังคมได้ในสภาวะแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมีความสุข

ความมุ่งหมายของการปรับตัว

มนุษย์ต้องการอยู่ในสภาวะสมดุลระหว่างตัวเองกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งบางครั้งสิ่งแวดล้อมก็มีอิทธิพลเหนือมนุษย์ แต่ในบางกรณีมนุษย์ก็สามารถเอาชนะสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้นการปรับตัวจึงมีความมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ปรับตัวเพื่อเอาชนะสิ่งแวดล้อม เพื่อถ่วงดุลสิ่งที่ตนยังขาดอยู่
2. ปรับตัวเพื่อให้เข้าได้กับสิ่งแวดล้อม คือยอมตามสิ่งแวดล้อม เมื่อไม่สามารถ

จะเอาชนะสิ่งแวดล้อมซึ่งมีพลังเหนือกว่าได้ ก็ทำตัวเองให้สอดคล้องตามสิ่งแวดล้อมนั้นเพื่อรักษาดุลไว้ (กันยา สุวรรณแสง ,2533 , หน้า 64)

จันทราศ ชื่นบุญ (2515,หน้า 69-73) กล่าวว่า การปรับตัวในแง่ของจิตวิทยา หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้แสดงพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมของเขา มนุษย์ทุกคน ต้องมีการปรับตัวรอบเท่าที่เขายังคงดำรงชีวิตอยู่ต้องแก้ปัญหาเพื่อความสำเร็จในการทำงาน เพื่อท่ามาหาเลี้ยงชีพ เพื่อสนองความต้องการทั้งทางกาย ทางจิตใจ และทางสังคม

ในกระบวนการปรับตัวนี้ แต่ละคนมักมีแบบแผนการปรับตัวไม่เหมือนกัน บางคนชอบสู้ไม่หวั่นถอย บางคนไม่ชอบการแข่งขันใช้วิธีถอยหลีก บางคนมีอารมณ์รุนแรงมาก บางคนชอบหาทางออกทางอารมณ์ หาสิ่งทดแทน บางคนหาความสุขโดยการคิดฝัน บางคนใช้วิธีนั่งเฉยหรือเฝ้าฝัน ฯลฯ ในชีวิตประจำวันของเรา มีปัญหาต่าง ๆ ที่จะต้องแก้ไข นับตั้งแต่ปัญหายากที่สุดถึงปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ผู้ที่กำลังอยู่ในวัยเรียน จะต้องเจอปัญหาเกี่ยวกับการเรียน การทำตัวให้เข้ากับเพื่อนฝูง การบังคับจิตใจตนเองให้รู้จักแบ่งเวลา เป็นต้น

บุคคลเมื่อประสบอุปสรรคแล้ว จะทำให้เกิดความคับข้องใจตามแต่ละบุคคลและจะมีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อความคับข้องใจในลักษณะต่าง ๆ กันซึ่งเป็นวิธีการที่คนเราใช้ปรับตัวที่เรียกกันว่า Adjustment Mechanisms หรือกลวิธีการต่อสู้ป้องกันตน (Defense Mechanisms) นั้น ดังนี้

1. การไม่อยู่นิ่งและเกิดความตึงเครียด (Restlessness and Tension) เช่น ในผู้ใหญ่จะมีอาการถอนใจบ่อย บ่นพึมพำ สับสนหรือติด ๆ กัน เคี้ยวหมากฝรั่งตลอดเวลา ฯลฯ สำหรับเด็กจะเห็นได้โดยแสดงอาการย้อนไปสู่ความเป็นเด็กเล็ก ๆ อีก เช่น ดูดมือ กัดเล็บ บัสสาวะรดที่นอน ฯลฯ

2. การทำลายสิ่งต่าง ๆ (Destructiveness) เป็นการต่อสู้ ทำลายสิ่งที่มาขัดขวางความต้องการ ต่อสู้กับสิ่งที่ทำให้เกิดความคับข้องใจ การทำลายนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- (1) การก้าวร้าวโดยตรง (Direct Aggression) หมายถึง การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อบุคคลหรือสิ่งที่เป็นเหตุให้เกิดความคับข้องใจโดยตรง อาจจะใช้วิธีทุบตี เตะ ต่ำว่า และทำร้าย เป็นต้น

- (2) การก้าวร้าวทางอ้อม (displaced aggression) หมายถึง การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อบุคคล หรือสิ่งที่เป็นเหตุให้เกิดความคับข้องใจโดยทางอ้อม เพราะไม่สามารถแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวโดยตรงได้ เช่น พอถูกครูว่ากล่าวก็จะมาว่าหรือหาเรื่องเพื่อนต่อ เราเรียกบุคคลหรือสิ่งของที่ได้รับการกระทำโดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องนั้นว่า พวกแพะรับบาป (Scape Goat)

3. การแสดงอาการเฉยเมย (Apathy) ไม่เอาใจใส่ เฉื่อยชา ขาดความกระตือรือร้น ไม่อยากทำอะไร

4. การเพ้อฝัน (Fantasy) เป็นการหาทางตอบสนองสิ่งที่ต้องการเพื่อให้ตนเองพ้นจากสภาวะข้อคับใจไปได้ชั่วระยะหนึ่ง ซึ่งวิธีการนี้คนปกติชอบทำอยู่เสมอและเป็นประโยชน์ แต่ถ้าใครเกิดความพึงพอใจกับความเพ้อฝันมากเกินไป จนกระทั่งไม่สามารถจะหันกลับมาหาทางตอบสนองความต้องการในโลกแห่งความเป็นจริง การเพ้อฝันจะกลายเป็นโทษทันที

5. การดื้อแพ่ง (Stereotype) หมายถึง การชอบทำบางสิ่งบางอย่างทั้ง ๆ ที่รู้ว่ามันผิด แต่ก็ยังทำอยู่เรื่อย ๆ

6. การมีพฤติกรรมแบบถอยหลังเข้าคลอง (Regression) หมายถึง การย้อนกลับไปแสดงพฤติกรรมเหมือนเด็กๆ เช่น ร้องไห้ กระเทีบท้า ชอบให้คนอื่นโอบ

7. การหาเหตุผลมาลบล้าง (Rationalization) คนส่วนมากมักไม่ยอมรับว่าตนเป็นผู้ที่ไร้ความสามารถเพราะการกระทำเช่นนั้นจะทำให้ตนเองเกิดความคับข้องใจ และทำให้ตนรู้สึกผิดตลอดเวลา ดังนั้น คนโดยทั่วไปจึงมักหาทางออกให้แก่ตนโดยการหาเหตุผลมาลบล้างเข้าข้างตนเอง เช่น

(1) โดยการอ้างว่าชอบหรือไม่ชอบ เช่น เรื่องการที่ผู้ชายหลงรักผู้หญิง เมื่อไม่สมปรารถนา ก็หาทางออกโดยให้ร้ายป้ายสีต่าง ๆ เช่น หญิง ไม่มีอะไรน่าพิศวาส ไม่น่าที่จะเป็นภรรยา ฯลฯ

(2) การโยนความผิดให้ผู้อื่น ดังคำพังเพยที่ว่า “ ร้าไม่ดีโทษปี โทษกลอง ” เช่น เด็กสอบตก ก็โทษว่า ครูสอนไม่รู้เรื่อง หรือครูไม่ยุติธรรม

(3) โดยการอ้างความจำเป็นอื่น ๆ เช่น ดายหญิงไม่หมดอ้างว่ามีดไม่คม

8. การขดเซย (Sublimation) เป็นการเอาชนะข้อบกพร่องของตนเอง โดยการสร้างปมเด่นขึ้นอีกทางหนึ่ง ซึ่งอาจทำได้ 2 ลักษณะ คือ

(1) การทดแทน (Compensation) เป็นการตั้งความมุ่งหมายมาแทนความมุ่งหมายเดิม เช่น เมื่อเรียนไม่เก่งก็หันมาเอาดีทางกีฬา

(2) การทดเทิด (Sublimation) เป็นการขดเซยอีกแบบหนึ่งซึ่งมักจะใช้ในการลดความคับข้องใจ เช่น คนเป็นหมันไม่มีลูกก็หันไปเลี้ยงสัตว์อื่น ๆ แทน

9. ปฏิกริยาหลบเกลื่อน (Reaction formation) เป็นการแสดงพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับความรู้สึกที่แท้จริง เพื่อปกปิดความรู้สึกของตน เช่น แม่ไม่ยอมยกมีลูก เมื่อเกิดมีลูก ก็จะพยายามแสดงให้คนทั่วไปเห็นว่าตนรักอยากมีลูก โอบอุ้มจนกระทั่งเสียคนไปก็มี

10. การอาศัยบารมีหรือการเลียนแบบบุคคลที่มีชื่อเสียง (Identification) เป็นการเอาตัวเข้าไปผูกพันหรือเป็นพวกเดียวกับคนที่เก่ง ๆ เป็นสมาชิกขององค์กรหรือสถาบันที่มีชื่อ การแต่งตัวหรือวางท่าทางเลียนแบบบุคคลที่มีชื่อเสียง การกระทำเช่นนี้เป็นการสนองความต้องการตำแหน่งทางสังคมได้ดีมาก

11. การกล่าวโทษผู้อื่น (Projection) เป็นการกล่าวถึงความผิดของผู้อื่นที่ทำความผิดชนิดเดียวกับตน แต่รุนแรงกว่า เพื่อให้ความรู้สึกผิดของตนลดน้อยลง จนเกิดความรู้สึกว่าความผิดของตนเป็นเรื่องเล็กน้อย

12. การอวดอ้างตนเอง (Egocentricism) ผู้ที่รู้สึกตัวว่าไม่มีความปลอดภัยหรือขาดคนนับหน้าถือตา มักจะชอบอวดอ้างความดีของตนเสมอเพื่อให้ตนเป็นจุดเด่นเป็นที่สนใจแก่บุคคลอื่น

13. การเก็บกด (Repression) เป็นวิธีการที่คนเราใช้เพื่อลบล้างความต้องการ ลืมเหตุการณ์หรือลืมความผิดบางอย่างที่ไม่ถูกต้องให้ไปอยู่ในจิตไร้สำนึก การเก็บกดนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความรู้สึกผิดแม้เราจะรู้เพียงคนเดียวก็ยังเกิดความรู้สึกผิดอยู่ ซึ่งต่างกับการยับยั้งคือการที่เราควบคุมความต้องการบางอย่างไว้ไม่แสดงออกให้ผู้อื่นรู้เพราะอายแต่ตัวเองรู้ถึงความต้องการอันนั้น

14. การขัดขืน (Negativism) เป็นวิธีการที่คนเราใช้เรียกร้องความสนใจอีกวิธีหนึ่ง คนชนิดนี้ไม่ว่าใครจะทำอะไร หรือพูดอะไร เขามักจะคัดค้านหรือขัดแย้งอยู่เป็นประจำ ไม่ว่าสิ่งใดคนอื่นพูดหรือทำนั้นจะต้องเพียงใดก็ตาม

15. การแยกตัวเองออกจากสังคม (Isolation) หมายถึง การหลีกเลี่ยงออกจากสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่ทำให้ตนเองไม่สบายใจอาจเป็นเพราะมีอุปสรรคขัดขวาง หรือสภาพแวดล้อมไม่สนองความต้องการก็ตาม จึงแยกตัวเองไปเสียให้พ้นจากสภาพการณ์นั้น ๆ แต่ถ้าบุคคลใดใช้การปรับตัวแบบนี้อย่างรุนแรงมากขึ้นจะค่อย ๆ พัฒนาตนเองเป็นโรคจิตชนิดหนึ่งที่เรียกว่า จิตเภท (Schizophrenia) คือไม่สนใจต่อสิ่งใดทั้งสิ้น ไม่สามารถติดต่อสื่อสารทั้งทางคำพูด ความคิด หรือวิธีการอื่น ๆ กับบุคคลใด ๆ ในโลกแห่งความเป็นจริงได้ ต้องสร้างโลกใหม่ซึ่งเป็นโลกภายในห้วงความคิดของตนเอง

จะเห็นว่ากลวิธีการต่อสู้ป้องกันตนเองแบบต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ไม่ใช่วิธีแก้ปัญหาก็กลวิธีในการปรับตัวที่ถูกต้องนักถ้าให้อยู่ตลอดเวลาจะสร้างบุคลิกภาพที่ไม่พึงปรารถนาขึ้นสุขภาพทางจิตก็ไม่ได้ และถ้าใช้ไปนาน ๆ อาจจะต้องไปอยู่ที่โรงพยาบาล โรคประสาทได้ ดังนั้นเราจึงไม่ควรใช้บ่อยนัก เพราะจะทำให้เราไม่รู้จักตนเองอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม กลวิธีการต่อสู้ป้องกันตนเองก็ยังมีประโยชน์ เพราะเมื่อบุคคลประสบปัญหาอาจหาทางแก้ไขปัญหานั้นในทันทีทันใดไม่ได้ จึงควรใช้กลวิธีป้องกันตนเอง

เพื่อเป็นเครื่องรักษาสภาพจิตของตนเองให้เป็นเกราะกำบังภัยหรือเป็นเครื่องชะลอความทุกข์เพื่อหาโอกาสแก้ไขตัวเราเองหรือหาวิธีแก้ปัญหามาให้เหมาะสมต่อไป

2.3 ความเครียด

ความเครียดเป็นปรากฏการณ์ที่ได้รับการกล่าวขวัญถึงอย่างกว้างขวาง โดยบุคคลทั่วไปหลายวงการ ความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับความเครียดได้เริ่มมาหลายทศวรรษแล้ว อาจกล่าวได้ว่า ความเครียดยังคงเป็นมโนทัศน์ที่มีระดับความเป็นนามธรรมสูง (abstract concept)

ความหมายของความเครียด

พิชปิ่น (Moris, 1975 ,pp.1225 -1226) ได้ให้ความหมายของความเครียดในเชิงการแพทย์ว่าความเครียดเป็นภาวะตึงเครียด หรือเป็นภาวะที่มีความกดดันต่อร่างกายจิตใจ สิ่งกดดันนี้อาจจะเป็นเหตุการณ์หรือสิ่งที่จะก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคล หรือเป็นเพียงสิ่งที่คุกคามทางด้านจิตใจก็ได้ สำหรับนักจิตวิทยา ความเครียดคือ ความกลัวหรือความเจ็บปวด ต่าง ๆ ที่เข้ามาแทรกซ้อนในวงจรการทำงานตามปกติของร่างกายและจิตใจ ทำให้ร่างกายและจิตใจเสียดุลยภาพที่คนปกติพึงมีความเครียดยังรวมไปถึงความบีบคั้นต่าง ๆ ทั้งของร่างกายทางจิตใจ และทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นด้วย (ศุภชัย ยาวะประภาษ, 2525 ,หน้า 65)

ความเครียดเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์และโทษได้ วอลเลน (Wallace,1978) กล่าวว่า ความเครียดเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเจริญเติบโตและการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ แต่ขณะเดียวกันความเครียดอาจก่อให้เกิดความเจ็บป่วยทางกายภาพและทางจิต จนมีผลทำให้บุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงไปได้ ถ้าหากเป็นความเครียดที่รุนแรงอาจเป็นสาเหตุของการตายได้ด้วยในการที่บุคคลเกิดปฏิกิริยาได้ตอบ (Reaction) ก็เพราะบุคคลมีการรับรู้ต่อสิ่งเร้า (Stimuli) นั้นจะเกิดความเคลื่อนไหวในทุกระบบของร่างกาย อาจเป็นภาวะของการสู้หรือการถอยหนี (Fright or flight) ก็ได้ (Wallace ,1978 ,pp.457-458)

ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2529,หน้า 25) ได้เน้นว่า ความเครียดชนิดเดียวกันมีผลต่อมนุษย์แต่ละคนไม่เหมือนกัน บางครั้งความเครียดของคนคนหนึ่ง อาจจะเป็นความพอใจของคนหนึ่งก็ได้ และยังได้ให้ความหมายของความเครียดในทางการแพทย์ไว้ว่า หมายถึงกลุ่มอาการที่ร่างกายแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งที่มาคุกคามอันเป็นผลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในร่างกายเกี่ยวกับโครงสร้างและปฏิกิริยาทางเคมีของร่างกายเพื่อต่อต้านการคุกคามนั้นหรือหมายถึงผลกระทบทั่วไป (non specific effects) ทั้งหมดที่เกิดแก่อินทรีย์ เมื่อมีสิ่งรบกวน Selye ยังได้พัฒนาความคิดเกี่ยวกับความเครียดใน

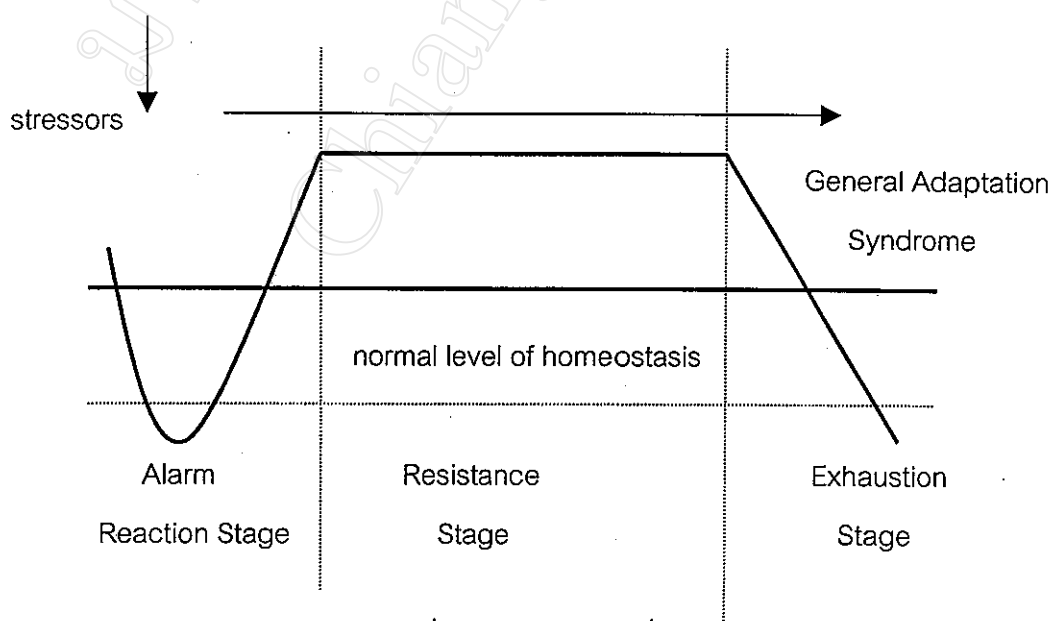
ฐานที่เป็นกลุ่มอาการของการปรับตัวทั่วไป (general adaptation syndrome หรือ G.A.S.) ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนของปฏิกิริยาเตือนภัย เป็นอาการบอกเหตุ จะเกิดขึ้นเนื่องมาจากความเครียด ปฏิกิริยาโดยทั่วไปจะเกิดขึ้นโดยผ่านระบบประสาท และต่อมไร้ท่อ เช่น พิวอิทารี (Pituitary) จะหลั่งฮอร์โมนออกมาทำให้ร่างกายสามารถต่อต้านต่อความเครียด (Stressors) และซ่อมแซมร่างกายให้อยู่ในภาวะสมดุลอินทรีย์จะไม่สามารถดำรงชีพอยู่ในสภาวะการเตือนภัยต่อเนื่อง ถ้าอินทรีย์จะดำรงชีพต่อไปได้ ขั้นตอนที่สองจะติดตามมา

2. ขั้นตอนของการต่อต้าน เป็นการเปลี่ยนแปลงทางชีววิทยาจะเกิดขึ้นเพื่อรักษาสภาพต่อต้านของสิ่งมีชีวิตต่อตัวเร่ง ความเครียดในบางสถานการณ์ทำให้เกิดระดับสมดุลทางสรีรวิทยาเกิดขึ้นภายหลังการปรับตัวเสร็จสิ้นแล้ว จนกระทั่งร่างกายเข้าสู่ภาวะสมดุลอีกครั้ง ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าก็จะติดตามมาเป็นขั้นตอนที่สาม

3. ขั้นตอนของความเมื่อยล้า ถ้าอินทรีย์อยู่ในสภาวะการณที่ตึงเครียดนาน ๆ ความต้านทานไม่สามารถทำให้ร่างกายยังคงรักษาสภาพคงที่ไว้ได้ และความเครียดยังคงมีอยู่ต่อไป

กล่าวโดยย่อ กรอบความคิดของ Selye เกี่ยวกับการปรับตัวทั่วไป (G.A.S.) สรุปได้คือ

แผนภูมิ 2 กรอบความคิดเกี่ยวกับการปรับตัวทั่วไปตามทฤษฎีของ Selye

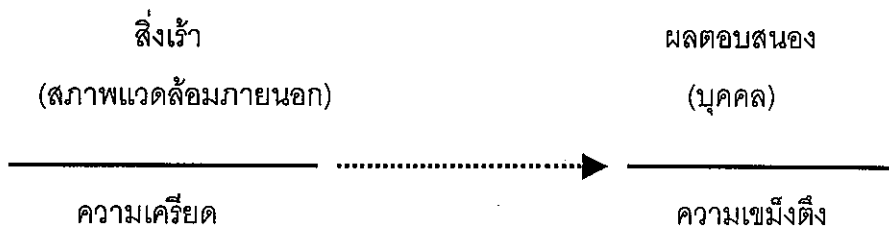
คอกซ์ (Cox, 1978) เป็นผู้เสนอแนวความคิดหรือตัวแบบในการทำความเข้าใจในทัศนเรื่องความเครียดเป็น 3 แบบ โดยมีมิติการอธิบายความเครียดต่างแนวกันตามตัวแบบได้แก่ ตัวแบบเชิงการตอบสนอง (response based model of stress) ตัวแบบเชิงสิ่งเร้า (Stimulus based model of stress) และตัวแบบเชิงปฏิสัมพันธ์ (interaction model of stress) (Crider, 1983, pp. 482-483)

ตัวแบบเชิงการตอบสนอง อธิบายความหมายของความเครียดว่าเป็นอาการตอบสนองของร่างกายหรือจิตใจ ซึ่งบุคคลกำหนดขึ้นจากตัวก่อความเครียด (Stressor) หรือเหตุการณ์แห่งความเครียดที่แตกต่างหลากหลาย ในที่นี้ความเครียดเป็นผลตอบสนองที่เกิดขึ้นภายในบุคคลอันเนื่องจากมีสิ่งเร้าจากสภาพแวดล้อมภายนอกมากระตุ้น

แผนภูมิ 3 แสดงตัวแบบเชิงการตอบสนอง

ตัวแบบเชิงสิ่งเร้า อธิบายความหมายของความเครียดว่าเป็นแรงหรือสิ่งเร้าที่กระทำต่อบุคคล โดยก่อให้เกิดผลในลักษณะของความเข้ม็งตึง (Strain) ซึ่งอาศัยแนวความคิดมาจากหลักวิชาฟิสิกส์ ซึ่งจัดความเครียดเป็นแรงภายนอกที่กระทำต่อวัตถุถึงแม้ว่าสถานการณ์ที่ปราศจากความเครียดหรือปราศจากสิ่งเร้าจากสภาพแวดล้อมที่จะจัดเป็นเงื่อนไขในอุดมการณ์ ทั้งนี้ในความเป็นจริงสถานการณ์ดังกล่าวที่ปราศจากสิ่งเร้าจากภายนอกก็อาจทำให้เกิดความเข้ม็งตึงภายในบุคคลได้เช่นกัน ในที่นี้ความเครียดเป็นเหตุมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก

แผนภูมิ 4 แสดงตัวแบบเชิงสิ่งเร้า

ตัวแบบเชิงปฏิสังสรรค์ อธิบายความหมายของความเครียดว่าเป็นผลตอบสนองของร่างกายจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าในสภาพแวดล้อมภายนอกกับการรับรู้ของบุคคลหรือความแตกต่างระหว่างบุคคล

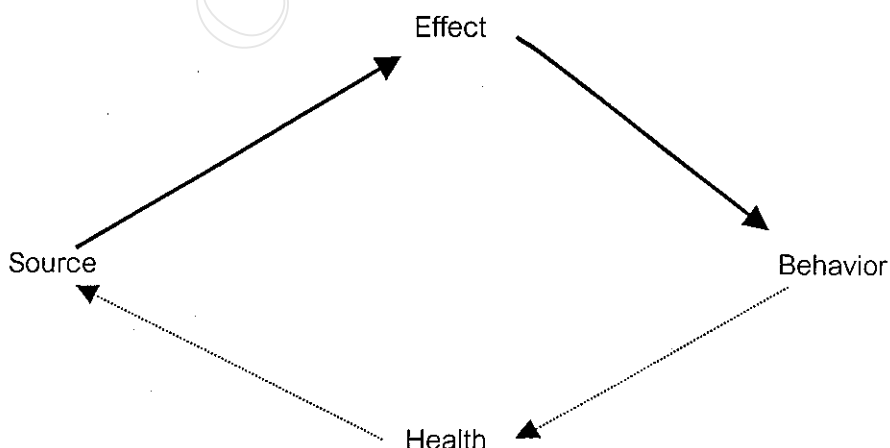

แผนภูมิ 5 แสดงตัวแบบเชิงปฏิสังสรรค์

อย่างไรก็ดี ตัวแบบเชิงปฏิสังสรรค์จะเป็นตัวแบบของการนิยามที่สามารถครอบคลุมได้กว้างและรอบด้านมากกว่า เป็นตัวแบบที่ไม่ละเลยปัจจัยความแตกต่างของบุคคลและคุณสมบัติของสภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งเร้าหรือตัวก่อความเครียด

กล่าวโดยสรุป ความเครียดหมายถึง ภาวะขาดสมดุลทางร่างกาย และจิตใจ อันเป็นผลมาจากปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกร่างกาย โดยมีอาการความเครียดแสดงออกมาทั้งทางอารมณ์และจิตใจ เช่น รู้สึกหงุดหงิด วิตกกังวล หวาดกลัว กระวนกระวาย เบื่อหน่าย โดดเดี่ยว หรือ ลำบากใจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังส่งผลในรูปของความเจ็บป่วยทางสุขภาพบางอย่างด้วย เช่น นอนไม่หลับ ปวดศีรษะ มือสั่น ใจสั่น หรือผิดปกติเกี่ยวกับท้อง เป็นต้น

แบบจำลองพฤติกรรมความเครียด (The Stress Behavior Model) ของ Farmer (1984) ได้กล่าวถึงวงจรของสุขภาพที่เกี่ยวกับความเครียด (Health Cycle) ว่ามีกระบวนการดังนี้

แผนภูมิ 6 แบบจำลองพฤติกรรมความเครียด

1. สาเหตุของความเครียด (Source of stress) มีสาเหตุได้หลายทางตั้งแต่ตัวบุคคล ครอบครัวเพื่อนสภาพแวดล้อมในการทำงานบ่อยครั้งที่มีความเครียดเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ ตัวพร้อมกัน

2. ผลของความเครียด (Effect) โดยทั่วไปจะไปเกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึกอันเกิดขึ้นจากการที่บุคคลได้โต้ตอบกับสถานการณ์แห่งความเครียด เช่น ความซึมเศร้า ความวิตกกังวล ความหงุดหงิดฉุนเฉียว และมีผลทางสรีระ เช่น ปวดศีรษะ ปวดกล้ามเนื้อ ท้องบั่นป่วน ซึ่งผลของความเครียดนี้เป็นปฏิกิริยาของร่างกายที่มีต่อสาเหตุของความเครียดในสถานการณ์นั้น ๆ

3. พฤติกรรม (Behavior) สืบเนื่องมาจากผลของความเครียดเป็นการกระทำ (Action) ที่สัมพันธ์กับความรู้สึก เช่นบุคคลเกิดความเบื่อหน่าย (ผลของความเครียด) อันเนื่องมาจากชีวิตประจำวัน (สาเหตุของความเครียด) ก็เลยนอนมาก (พฤติกรรม) ดังนั้นผลของความเครียดจะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ เนื่องจากคนเราจะมีพฤติกรรมตามความรู้สึก

4. สุขภาพ (Health) ในที่นี้หมายถึง ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิตแต่เนื่องจากลักษณะธรรมชาติของความเครียดนั้นอาจส่งผลให้เกิดพฤติกรรมทางบวก เช่น เกิดความมุ่งมั่นที่เผชิญกับสถานการณ์ หรือ พฤติกรรมทางลบ เช่น ท้อแท้ ล้มเหลวก็ได้ จะเห็นได้จากเส้นประในรูปที่ 2 กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจะมีผลต่อสุขภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่าเป็นพฤติกรรมทางบวกหรือทางลบ ซึ่งจะกำหนดสาเหตุและผลของความเครียดต่อไปเป็นวงจร

ดังจะเห็นได้ว่า ความเครียดนั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างปัจเจกบุคคลกับปัจจัยอื่น ๆ ในสภาพแวดล้อม ซึ่งแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรมและส่งผลในเรื่องสุขภาพด้วย (ศิริพร อังคานุสรณ์, 2530 ,หน้า 7-14)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิริพร อังคานุสรณ์ (2530) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ผลกระทบของสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยที่มีต่อความเครียดของนักศึกษา : ศึกษากรณีนักศึกษาชั้นปีที่ 1มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์วิทยาเขตรังสิต มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาความเครียด โดยมีตัวแปรอิสระคือ เพศ ภูมิฐานะ ระดับความอดทน ระดับความสามารถในการปรับตัว ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อม โดยทำการศึกษากับนักศึกษาจำนวน 250 คน จากผลการศึกษาสรุปว่านักศึกษามีความเครียดมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 53

3. ปัญหาทางสติปัญญา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ฉวีวรรณ สุขพันธ์ไพฑาราม (2527, หน้า 29) กล่าวไว้ว่า เด็กที่มีสติปัญญาดำผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนย่อมต่ำด้วย และอาจจะเป็นสาเหตุของการมีพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนคือ ไม่อยากมาโรงเรียนหรือหนีเรียนได้ เช่น ถ้าเด็กมีสติปัญญาต่ำกว่าเพื่อน ๆ ในห้องเดียวกันมาก เด็กจะตามเพื่อนไม่ทัน เป็นที่เพ่งเล็งของครู เด็กเกิดความอายความเขินอายน้อยเนื้อต่ำใจ ในความสามารถของตน แล้วถ้าถูกเคี่ยวเข็ญจากทางบ้านให้เรียนดีตามมาตรฐานที่พ่อแม่วางไว้ ก็จะกลายเป็นว่าเด็กถูกบีบบังคับทั้งสองทางให้ใช้ความสามารถเกินกว่าสติปัญญาของเด็ก หรือใช้สติปัญญาในห้องเรียนมากเกินไป เด็กจะรับคำสอนของครูได้เร็วกว่าเด็กอื่น ๆ เมื่อครูสอนซ้ำ ๆ หลายครั้งเด็กก็จะเกิดความเบื่อหน่ายต่อคำสอนซ้ำซาก และรู้สึกดูถูกวิชาที่เรียนว่าง่าย ทำให้เด็กไม่สนใจคำสอนของครู ก็อาจจะมีพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนได้ สุนันท์ อนุตรปัญญา (2533) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน ศึกษากรณีนักเรียน ในโรงเรียนสังกัดโรงเรียนราชบุรี ในเขตกรุงเทพฯ ฯ ที่ทำการศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 415 คน ได้ผลดังนี้คือ ในการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยด้านสภาพการอยู่อาศัย สถานภาพสมรสของบิดามารดา อาชีพของบิดามารดา และจำนวนเพื่อนสนิท โดยปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ตัวแปรจากสภาพแวดล้อมแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางบ้าน และ สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน

1. สิ่งแวดล้อมทางบ้าน คือ การพักอาศัย ได้แก่ สถานที่พักอาศัย บริเวณที่พักอาศัย ครอบครัว ได้แก่ สถานภาพของพ่อแม่ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ลำดับการเกิด ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดู

1.1 การพักอาศัย ได้แก่ สถานที่พักอาศัย และบริเวณที่พักอาศัย

1.1.1 สถานที่พักอาศัย อัจฉราพรรณ เทชะบูรณ์ (2524, หน้า 79-82)

กล่าวว่าการศึกษาเด็กที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือการกระทำผิดมีสาเหตุมาจากสถานที่พักอาศัยและผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กอยู่ด้วยพบว่า เด็กที่อยู่กับผู้อื่นมีการกระทำผิดมากคิดเป็นร้อยละ 53.3 และพบว่าเด็กที่กระทำผิดส่วนมากอาศัยอยู่กับพ่อแม่คิดเป็นร้อยละ 50.0 อยู่กับญาติพี่น้อง คิดเป็นร้อยละ 22.2 อยู่กับเพื่อนฝูงหรือบุคคลอื่น คิดเป็นร้อยละ 14.4 อยู่กับมารดาคิดเป็นร้อยละ 10 อยู่กับบิดาคิดเป็นร้อยละ 3.3

1.1.2 บริเวณที่พักอาศัย สุชา จันทน์เอม (2524, หน้า 12-15) กล่าวว่าบ้านที่ตั้งอยู่ในบริเวณหรือแหล่งที่ยึดเย็ดอัดแอ สกปรก และไม่มีบริเวณให้เด็กวิ่งเล่นเลย เช่นห้องแถว

บ้านที่อยู่ใกล้โรงพยาบาล สถานการพนันต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยให้เด็กมีความประพฤติดีได้ง่าย เพราะเด็กต้องยึดเย็บคอยู่ในบ้านหลายคน บางแห่งก็มีเสียงทะเลาะดุด่า อาจทำให้เด็กเลียนแบบได้

1.2 ครอบครัว ได้แก่ สถานภาพสมรสของพ่อแม่ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ลำดับการเกิด ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดู

1.2.1 สถานภาพของบิดามารดา สุชา จันทน์เฒ (2524, หน้า 12-15) ได้กล่าวถึงในบ้านที่บิดามารดามีความรักใคร่ปรองดองกันดี เด็กย่อมมีความสุข ทั้งทางร่างกาย ทางอารมณ์ ทางสติปัญญา และทางจิตใจของเด็ก ส่วนเด็กที่ขาดความสมบูรณ์เหล่านี้ ย่อมกลายเป็นเด็กที่มีปัญหา บ้านที่มีลักษณะเป็นบ้านแตก (Broken home) คือ บิดามารดาแยกกันอยู่ หรือบิดามีภรรยาหลายคน และบุตรของภรรยาแต่ละคนไม่ได้รับความรัก และสิทธิเท่ากัน หรือบิดามารดามีการทะเลาะเบาะแว้ง บิดาเป็นนักดื่มเหล้า มารดาเป็นนักการพนัน เหล่านี้ทำให้เด็กขาดความสุขภายในบ้าน เช่นนี้แล้ว เราจะเห็นได้ว่าเด็กที่มีปัญหามีหลายประเภทคือ

(1) พ่อแม่มีฐานะยากจน ไม่มีเวลาอยู่ดูแลอบรมลูก ลูกก็กลายเป็นเด็กข้างถนน

(2) พ่อแม่มีฐานะร่ำรวยมาก เด็กสามารถใช้จ่ายได้อย่างฟุ่มเฟือย อยากได้เงินให้จ่ายเท่าใดก็ได้ แต่พ่อแม่ผู้มั่งคั่งทางสังคมมาก จนกระทั่งไม่มีเวลาอยู่ดูแลอบรมลูกได้เท่าที่ควร จนทำให้เด็กกลายเป็นอันธพาลนอกบ้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เด็กจะกระทำการรุนแรงได้อีกมากมาย เพราะเด็กมีเครื่องมือดี คือ เงิน รถยนต์ และบางครั้งก็มีอาวุธปืนเป็นเครื่องมือด้วย

(3) บิดามารดาเอาใจใส่มากเกินไป คอยให้ความช่วยเหลืออยู่เสมอ แม้ว่าบางเรื่องเด็กจะช่วยตนเองได้แล้วก็ตาม นอกจากนี้บิดามารดา ยังคงคอยว่ากล่าวจุกจิก เหมือนหนึ่งเป็นเด็กเล็ก ๆ อยู่เสมอ ทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณขาดความรัก และไม่ไว้วางใจตนเองว่าตนจะกระทำในสิ่งที่ถูกต้องได้ ในกรณีเช่นนี้ เด็กจะชดเชยโดยการทำตนเหนือผู้อื่น ช่มชู้เพื่อนและทำตนเป็นหัวหน้าในทางที่เสื่อมเสีย หรืออาจมีอาการตรงกันข้าม คือชอบทำสิ่งที่เป็นการลบ บิดามารดาที่ชอบทะเลาะวิวาท หรือมีอาการของโรคประสาทและชอบดุด่าบุตรโดยไม่มีเหตุผลอยู่เนื่อง ๆ เด็กก็จะเลียนแบบหรือถอดแบบออกมาโดยไม่รู้สึกรู้สิดูได้เช่นเดียวกัน เด็กที่ถูกทอดทิ้งมากเกินไป หรือเด็กที่พ่อแม่เอาใจใส่มากเกินไป ก็มีโอกาที่จะเป็นเด็กที่เอาตัวไม่รอดได้เช่นเดียวกัน

สมพร สุทัศน์ (2527 , หน้า 63) กล่าวว่า บ้านที่พ่อแม่รักใคร่ปรองดองกันก็ย่อมทำให้เด็กมีความสุข มีความมั่นคงทางจิตใจ แต่หากบ้านมีลักษณะเป็นบ้านแตก คือพ่อแม่แยกกันอยู่ หรืออยู่ด้วยกันแต่ทะเลาะวิวาทกันไม่เว้นแต่ละวัน ลูก ๆ ไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควร ย่อมทำให้เด็กมีปัญหา

ทางอารมณ์และแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่าง ๆ สาเหตุของการทะเลาะเบาะแว้งเนื่องมาจาก

- (1) พ่อแม่มีวามเมาในอบายมุข เช่น พ่อดื่มเหล้า แม่เล่นการพนัน
- (2) พ่อแม่มีฐานะยากจน ต้องหาเช้ากินค่ำ จึงขาดการเอาใจใส่ดูแลลูก เด็กมีปัญหาทางอารมณ์และกลายเป็นเด็กเกเรในที่สุด
- (3) พ่อแม่มีฐานะดี แต่มักยุ่งอยู่กับการทำงาน ธุรกิจ หรือภาระทางสังคมมากเกินไป
- (4) ความประพฤติของพ่อแม่ พ่อหรือแม่ของเด็กบางคนมีความประพฤติไม่เหมาะสม เช่น เจ้าชู้ พ่อชอบมีภรรยาหลายคน จึงเป็นสาเหตุให้เกิดทะเลาะเบาะแว้งกันได้

1.2.2 จำนวนสมาชิกในครอบครัว ครอบครัวที่มีสมาชิกในบ้านน้อย ทำให้เด็กไม่มีเพื่อนในบ้าน เด็กเกิดว่าเหว ทำให้ต้องออกไปคบเพื่อนนอกบ้าน ในทางตรงกันข้ามบ้านที่มีจำนวนสมาชิกมากเกินไป หรือมีหลายครอบครัวในบ้านหลังเดียวกัน ทำให้เด็กแต่ละคนได้รับความรักไม่เท่าเทียมกัน ทำให้เด็กเห็นความเหลื่อมล้ำกันตั้งแต่เด็กยังเล็ก เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ มีปมด้อย และกลายเป็นคนเจ้าคิด เมื่อมีผู้ชักจูงให้กระทำความผิด เด็กพวกนี้ก็จะยินดียิ่งร่วมมือโดยง่าย ดังนั้นปัจจุบันจึงมีผู้สนับสนุนให้บุตรแต่งงานแล้วแยกไปอยู่ต่างหาก ถ้าไม่มีความลำบากทางเศรษฐกิจจนเกินไป ทั้งนี้เพื่อความขัดแย้งในครอบครัวลดน้อยลงไป และเพื่อให้สมาชิกในครอบครัว มีความรักใคร่ปรองดองกันโดยได้รับความรักใคร่ทั่วถึงกัน

นอกจากนี้ยังมีคำพูดที่สนับสนุนข้อความข้างต้นคือ แมคเลอร์ดี้ (McLurdy อ้างในนวลจันทร์ ทศนัยกุล ,2534, หน้า25) ได้กล่าวถึงครอบครัวที่มีลูกคนเดียวว่า ลูกคนเดียวมีสติปัญญาชั้นฉลาดมากกว่าครอบครัวที่มีลูกหลายคน ลูกคนเดียวมีการปรับตัวดีขึ้นถึงวัยผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่ลูกคนเดียวไม่มีความรู้สึกทนทุกข์ทรมานของการขาดพี่ชายน้อง การที่ลูกขาดเพื่อนเล่นต้องอยู่กับผู้ใหญ่เป็นประจำ เขาจะทำตัวเป็นเด็กเล็ก ๆ เพื่อเรียกร้องความสนใจ ลูกคนเดียวจะไม่ค่อยเด่นดัง เพราะเขาไม่ชินกับการคบเพื่อนรุ่นเดียวกับเขาจึงไม่มีโอกาสเรียนรู้แข่งขันกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ลูกคนเดียวอาจมีปัญหาการปรับตัวได้ ซึ่งเนื่องมาจากสาเหตุสิ่งแวดล้อมทางบ้าน บิดามารดาไม่รักกัน บิดามารดาคาดหวังในตัวเด็กมากเกินไป หรือเด็กอาจถูกทอดทิ้งให้อยู่คนเดียวมากไป

ครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกมากเกินไปสามารถก่อให้เกิดปัญหาขึ้นแก่เด็กได้ ตามที่ นวลจันทร์ ทศนัยกุล (2534,หน้า 132) กล่าวว่า ครอบครัวที่มีลูก สามคนขึ้นไป ปัญหาในการอบรมสั่งสอนครอบครัวใหญ่มีมาก ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การดูแลเฉพาะรายทำได้ยาก บิดามารดามักใช้วิธีบังคับซึ่งทำให้เด็ก

มีปฏิกริยาต่อต้าน มีพฤติกรรมก้าวร้าว เด็กจะซนเคื่องเพราะขาดอิสระภาพขาดความเป็นตัวของตัวเอง เด็กได้รับการตามใจน้อยและจะต้องพึ่งตนเองตั้งแต่อายุน้อย ต้องทำงานบ้าน ครอบครัวใหญ่จะมีผลเสียต่อการพัฒนาบุคลิกภาพมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับบิดามารดาปฏิบัติตัวต่อลูกอย่างไรการที่บิดามารดาต้องทำงานหนักมากเกินไปทำให้ไม่มีเวลาพักผ่อน ปัญหาเศรษฐกิจทำให้อารมณ์เคร่งเครียดอาจแสดงกริยาคำพูดรุนแรงกับลูก สรุปแล้วครอบครัวใหญ่ความสัมพันธ์ในครอบครัวมักจะมีปัญหา

ถ้าสมาชิกภายในครอบครัวมากเกินไปทำให้เกิดการแย่งชิงความรัก เด็กคนใดได้รับความรักน้อยก็เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ เจ้าคิดเจ้าแค้น เก็บกดและมีปัญหาทางอารมณ์ แต่ถ้าครอบครัวใดมีจำนวนสมาชิกน้อยเกินไป เช่น มีลูกคนเดียว เกิดความว่าเหว่ จึงต้องออกจากบ้านไปหาเพื่อน และมักจะไม่เป็นตัวของตัวเอง ทำอะไรมักยอมตามคนอื่นเสมอ (สมพร สุทัศนีย์ , 2527 , หน้า 63)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุชา จันทน์เอม (2522) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาแบบสำรวจวิจัยจากแฟ้มประวัติของเด็กและวัยรุ่นที่กระทำความผิดในปี พ.ศ. 2521 มีจำนวนทั้งสิ้น 3,942 คน ในการวิจัยครั้งนี้ ตัวอย่างจะถูกเลือกจากเด็กที่อยู่ในสถานฝึกอบรมบ้านปรานี บ้านเมตตา บ้านกรุดมา และบ้านอุเบกขา ผลจากการวิจัยพบว่าลักษณะการกระทำผิดของเด็กมากที่สุดคือ ลักทรัพย์ รองลงมาคือ อั้งยี่ ชกโจร และยาเสพติด สาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดของเด็ก ได้แก่ สภาพครอบครัว รองลงมาคือ การคบเพื่อนเสเพล

1.2.3 **ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว** ความยากจนนับว่าเป็นแรงผลักดัน หรือเป็นสาเหตุให้พ่อแม่ต้องทอดทิ้งบุตรได้มาก เพราะต้องรีบไปประกอบอาชีพ และความยากจนอีกนั่นแหละที่เป็นสาเหตุให้เด็ก ต้องประสบความคับแค้นในการกินอยู่ ซึ่งในที่สุดเด็กอาจหันไปประกอบอาชีพในทางทุจริตได้ ตามที่พบสถิติจากศาลเด็กนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าความผิดส่วนใหญ่ที่เด็กกระทำนั้นเป็นเรื่องประทุษร้ายเพื่อแย่งชิงทรัพย์ อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่า เด็กที่มาจากครอบครัวที่ยากจน และต้องลักทรัพย์เสมอไป เด็กที่พ่อแม่มีฐานะยากจนก็มีอยู่เป็นจำนวนมากที่มีความซื่อสัตย์ จากผลการวิจัยในเรื่องสังคมศาสตร์ในต่างประเทศ ได้ผลที่น่าสนใจว่า เด็กที่จัดว่าเป็นเด็กเกเรนั้นส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนมาก หรือเป็นเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะสูงมาก ส่วนเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะปานกลางนั้นเป็นเด็กเกเรน้อย เด็กที่พ่อแม่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำมากนั้น เกเรเพราะความคับแค้นและด้อยทางศีลธรรม ส่วนเด็กที่พ่อแม่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางนั้นเป็นเด็กที่พยายามจะทำตัวให้สูงขึ้นและเกรงว่าจะตกต่ำลงไป จึงพยายามศึกษา

หาความรู้ เพื่อสร้างฐานให้มั่นคงไม่มีเวลาพอที่จะกระทำตนเป็นพาลเกรมากนัก เรื่องนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าเด็กไทยที่มีปัญหาหรือประพฤติดนเป็นอันธพาลนั้น ส่วนใหญ่ก็มาจากรู้นะยากจนมาก และฐานะร่ำรวยมากเช่นกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ ได้วิทยานิพนธ์ (2523) เรื่อง แบบจำลองความคาดคะเนปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชน การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างคือเยาวชนอายุ 14-18 ปี โดยแบ่งเป็น 3 ประเภท คือเยาวชนที่อยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง 233 คน นักเรียนที่มีพฤติกรรมกระทำผิด และนักเรียนปกติ จากโรงเรียนมัธยมศึกษากรุงเทพมหานครในปีการศึกษา 2524 ประเภทละ 126 คน รวมตัวอย่างทั้งสิ้น 485 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวม ข้อมูลใช้แบบสอบถาม

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

(1) เยาวชนกระทำความผิด นักเรียนประเมิน นักเรียนปกติ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในเรื่อง การศึกษาของบิดามารดา อาชีพของบิดามารดา รายได้ของครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู ความไม่ปองดองกันในครอบครัว

(2) การกระทำผิด คือเยาวชนชาย ซึ่งมีบิดาประกอบอาชีพ รับราชการ พนักงานวิสาหกิจ และรับจ้าง

(3) รายได้ของครอบครัวยังเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบทางอ้อมให้เยาวชนกระทำความผิด การคบค้าสมาคมกับผู้มีความประพฤติเบี่ยงเบนสูง เป็นปัจจัยทางตรงที่ทำให้เยาวชนกระทำความผิดกฎหมาย

1.2.4 การอบรมเลี้ยงดู สุชา จันทน์เอม (2524 , หน้า 12-14) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูหรือ การปกครองของบ้าน มีดังนี้คือ

(1) ระเบียบเคร่งครัดเกินไปหรือการอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน (Authoutatian) ได้แก่ พ่อแม่ที่ค่อนข้างมีหัวโบราณ และมีความเชื่อว่า วิธีปกครองเด็กที่ดีที่สุด คือ การเก็บตัวเด็กไว้ในบ้าน ไม่ให้ไปไหนเลย และวางระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ จุกจิก จนกระทั่งลูกทนไม่ได้ ความกดดันที่เก็บไว้ในใจดังกล่าวก็ไปแสดงออกที่อื่น โดยเฉพาะที่โรงเรียน เด็กจะแสดงออกโดยการประพฤติดนไปในทางที่ผิดหรือประพฤติกเรหรือหนีออกไปจากบ้าน สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุของการปกครองที่เข้มงวดจนเกินไปนั่นเอง การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวในบรรยากาศแบบนี้ เด็ก ๆ จะขาดความใกล้ชิด ขาดความอบอุ่น ความมั่นคง ความปลอดภัยทางอารมณ์และจิตใจการทำงานที่คอยปฏิบัติตามคำสั่งจะทำให้เขาขาด

ความคิดริเริ่ม ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เด็กที่เติบโตมาจากครอบครัวนี้มักจะเป็นคนอ่อนน้อมและเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ (นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, 2534)

(2) บ้านที่ปล่อยปละละเลยหรือการอบรมเลี้ยงดูแบบตามสบาย (Laissez-faire) โดยพ่อแม่มีความเข้าใจว่าเด็กสมัยใหม่ต้องปล่อยตามใจเด็กทุกอย่าง ลูกไปเที่ยวที่ไหน ไปกับใคร พ่อแม่ก็ไม่ทราบ ลูกไปโรงเรียนหรือไม่ก็ไม่ทราบ ลูกจะหาหนังสือชนิดใดอ่าน เป็นหนังสือที่เป็นภัยต่อจิตใจเด็กหรือไม่ พ่อแม่ก็ไม่สนใจคิดอยู่แต่ว่าตนมีหน้าที่อย่างเดียว คือหาเงินมาให้เมื่อลูกเรียกร้องเท่านั้น ผลที่สุดเมื่อลูกเสียก็โทษโรงเรียนบ้าง โทษภาพยนตร์ที่เข้ามาฉาย โทษโทรทัศน์บ้าง และนวลจันทร์ ทศนชัยกุล ยังได้กล่าวเสริมว่าการเลี้ยงดูแบบตามสบายนั้นพ่อแม่มักจะเชื่อว่า “เด็กจะดีก็ดีเอง จะชั่วชั่วเอง” จะไม่สนใจที่จะอบรมสั่งสอนมากนัก พ่อแม่มีพฤติกรรมแบบคนละทางตามความชอบของตนไม่สนใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนบุตรก็ไม่เอาใจใส่ พ่อแม่ไม่สนใจที่จะสอนให้เขาทำอะไรผิดอะไรควรทำอะไรหรือไม่ควรทำ จะปล่อยให้ทำอะไรตามสบาย และถ้าเขาทำผิดก็จะถูกลงโทษทำให้บรรยากาศของบ้านไม่น่าอยู่ เด็กจะหันไปหาเพื่อน เริ่มถือถือความคิดเห็นของหมู่เพื่อนมากกว่าเชื่อฟังพ่อแม่ เด็กที่เติบโตมาจากครอบครัวแบบนี้จะเติบโตขึ้นมาเป็นภาระให้แก่สังคม จะมองโลกในแง่ร้าย ไม่เชื่อในความยุติธรรมที่จะพึงได้ เด็กจะรู้สึกว่าคุณเองขาดความรัก ความอบอุ่นจากพ่อแม่ ขาดความขยัน ขาดระเบียบวินัย ขาดความซื่อสัตย์ คิดไปว่าไม่มีโอกาสที่จะได้เรียนรู้หรือได้รับการฝึกฝนให้มีคุณธรรมความดีต่าง ๆ แต่ถ้าเป็นครอบครัวที่มีฐานะความเป็นอยู่ดี เด็กจะกลายเป็นคนทำอะไรตามใจตนเอง เจ้าอารมณ์ชอบเที่ยวเตร่ และไม่สนใจอะไรจริงจัง

(3) การอบรมเลี้ยงดูแบบเสรีประชาธิปไตย (Democratic) พฤติกรรมต่าง ๆ ที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อกันจะเป็นไปในด้านความรัก ความเข้าใจ ความเห็นใจซึ่งกันและกัน การตัดสินใจใด ๆ ในครอบครัวเกิดจากความเห็นชอบของสมาชิกในครอบครัวโดยถือความสุขของตนเป็นส่วนใหญ่ บุตรจะร่วมรับผิดชอบในกิจการต่าง ๆ ของครอบครัวร่วมตัดสินใจในเรื่องบางอย่าง มีความคิดริเริ่ม พ่อแม่จะสนองความต้องการพื้นฐานของเด็กโดยให้ความรัก ความเอาใจใส่ บุตรมีอิสระในการคบเพื่อนโดยอยู่ในสายตาของพ่อแม่ ถ้ามีปัญหาพ่อแม่จะช่วยเหลือในการแก้ปัญหาให้

1.2.5 ลำดับการเกิด เด็กพวกนี้นักจิตวิทยาพบว่า เป็นเด็กที่มีปัญญามากพอใช้ เพราะธรรมดาพ่อแม่มักจะรักลูกคนโตและคนเล็ก คนกลางมักจะถูกทอดทิ้ง เวลาจะประจบพ่อแม่ คนโตอาจจะนั่งตักพ่อ ส่วนคนเล็กนั่งตักแม่ คนกลางไม่มีตักจะนั่ง ต้องนั่งตักคนเลี้ยง หรือญาติพี่น้องที่มาเยี่ยม ทำให้เด็กเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจเป็นอย่างยิ่ง ในการเรียน การทำงาน หรือในบางคราวรูปร่าง

หน้าตาเด็กที่มักจะถูกพ่อแม่เปรียบเทียบว่า สู้พี่ไม่ได้ หรือสู้น้องไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ในจำนวนเด็กที่มีปัญหา จึงมีเด็กจำพวกนี้อยู่มาก

นวลจันทร์ ทศนัยกุล (2534, หน้า 126-131) กล่าวว่า เด็กที่เป็นลูกคนโต มักจะได้รับความรัก ความอบอุ่นจากพ่อแม่เต็มที่ เด็กมักจะมีสติปัญญาสูง และมีความก้าวหน้ามากกว่าคนหลัง ๆ เด็กที่มีลักษณะเป็นอัจฉริยะมักจะเป็นเด็กที่เป็นลูกคนโตมากกว่าลูกคนหลัง ๆ สำหรับทางด้านบุคลิก ลักษณะและการปรับตัวทางสังคม เด็กที่เป็นลูกคนโตมักจะประสบความสำเร็จในการปรับตัวได้ยากเมื่อเด็กโตขึ้น การที่พ่อแม่เอาใจใส่ลูกมากเกินไปทำให้เด็กเป็นคนที่ไม่ค่อยดีใจและก้าวร้าวเท่ากับเด็กที่เป็นลูกคนหลัง ๆ ลูกคนโตมักจะขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดการเป็นผู้นำ เป็นผู้ที่ยากจะผ่อนคลาย และรู้สึกกลัวต่อการที่จะกระทำผิด ชอบพึ่งพาอาศัยผู้อื่น อยู่ตลอดเวลา มีอารมณ์หวั่นไหวง่ายเมื่อมีอะไรมากระทบกระเทือนใจ และรู้สึกผิดหวังอย่างยิ่งถ้าได้ประสบความสำเร็จในการทำสิ่งต่าง ๆ

เด็กที่เป็นลูกคนที่สอง มักจะได้รับการเลี้ยงดูอย่างชานาญมากขึ้น เนื่องจากพ่อแม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูคนแรกมาแล้ว จึงมีความเข้าใจในบทบาทของพ่อแม่ดีขึ้น พ่อแม่จะลดการเอาใจใส่ การตามใจลงไม่เอาใจเท่าลูกคนแรก พ่อแม่จะสบายใจในการเลี้ยงดู ไม่กระวนกระวายเหมือนลูกคนแรก ความแตกต่างของอายุระหว่างเด็ก ๆ ในบ้านเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะกำหนดว่าเด็กจะได้รับการปฏิบัติอย่างไร พ่อแม่มักจะเอาใจใส่หรืออบรมสั่งสอนลูกคนที่สองน้อยกว่าลูกคนแรก โดยทั่วไปลูกคนที่สองที่เป็นผู้ชายมักจะมีสติปัญญาดีกว่าลูกคนแรกที่เป็นหญิงอย่างไรก็ตามการที่แม่และเด็กมีความใกล้ชิดกันมากจะช่วยให้ความเข้าใจกันดีขึ้น เด็กที่เป็นลูกคนกลาง ของครอบครัว จะเป็นคนกลางในระหว่างสามคนหรือมากกว่านั้นก็ตาม มักจะเป็นผู้ที่ถูกลืมมากกว่าลูกคนแรกและลูกคนที่สองหรือลูกคนสุดท้อง เด็กที่เป็นลูกคนกลางจึงมีแนวโน้มที่ไม่แสดงความก้าวร้าวเช่นเดียวกับลูกคนแรก โดยมากแล้วลูกคนกลางมักจะเป็นคนที่อ่อน ง่าย ง่าย เด็กที่เป็นลูกคนสุดท้อง เด็กที่เป็นลูกคนสุดท้องมักจะเป็นเด็กเล็กอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะพ่อแม่และพี่ ๆ เอาใจใส่มาก และคอยช่วยทำทุกสิ่งทุกอย่างให้แก่ลูกคนสุดท้องแทนที่จะปล่อยให้ทำเอง ส่วนมากแล้วพ่อแม่ก็ไม่ได้มอบงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่ลูกคนสุดท้องทำเลย เพราะถือว่าเป็นเด็กเล็กอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้เด็กกลายเป็นคนที่ทำอะไรไม่ค่อยเป็นเพราะพ่อแม่ พี่ ๆ ทำแทน

ลูกคนเดียวของพ่อแม่ (Oneliness) เด็กที่เป็นลูกคนเดียวของพ่อแม่หรือที่เรียกว่า ลูกโทน มักจะมีลักษณะ 2 ประการ คือ เป็นเด็กที่ชอบเอาแต่ใจตนเอง ดีใจ และชอบต่อต้านสังคม และ เป็น

เด็กมีความรู้สึกไว ใจน้อย เป็นคนเจ้าอารมณ์ และต้องพึ่งพ่อแม่อยู่ตลอดเวลาเด็กที่เป็นลูกคนเดียวของบ้านอาจจะปรับตัวได้ดี หรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่สถานการณ์ภายในบ้านและวิธีการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ลูกคนเดียวจะมีการพัฒนาแบบแผนของบุคลิกภาพแตกต่างจากเด็กที่มีพี่น้องหลายคน ทั้งนี้เนื่องจากพ่อแม่เอาใจใส่มากเกินไป ลูกคนเดียวจึงมีลักษณะข่มขู่ผู้อื่น

ผลของลำดับการเกิดที่มีต่อบุคลิกภาพนั้นเป็นเพราะบทบาทที่บิดามารดาคาดหวังให้ลูกแสดงมากกว่าตำแหน่งที่เกิด ซึ่งลูกคนแรกมักเป็นที่คาดหวังมากกว่าลูกคนต่อ ๆ มาคนรองมักเกิดมาในบรรยากาศที่สบาย ลำดับการเกิดจะมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงมาจากบทบาทที่บิดามารดาต้องการให้แสดง ซึ่งเขาจะถูกหล่อหลอมมาตั้งแต่เด็ก เมื่อเขาไม่สามารถทำตามความคาดหวังของบิดามารดาได้เขาจะรู้สึกกังวลใจ ขุ่นเคืองใจและขัดขึ้น ซึ่งเป็นที่มาของพฤติกรรมที่เป็นปัญหาได้ และจากการประเมินผลพบว่า ลูกคนแรกและลูกคนกลางมีปัญหามากกว่าลูกคนที่เกิดทีหลัง นอกจากลำดับการเกิดจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพจากการแข่งขันกันระหว่างพี่น้อง ลำดับการเกิดมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองทางอ้อมคือผลซึ่งสืบเนื่องมาจากการแข่งขันกันในระหว่างพี่น้อง ทำให้บรรยากาศทั่ว ๆ ไปของครอบครัวเกิดความตึงเครียดตามมา ลูกคนโตย่อมเป็นที่ใกล้ชิดสนิทสนม เป็นที่รักและไว้วางใจของพ่อแม่ มักจะเป็นคนที่มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงาน เพราะได้รับหน้าที่เลี้ยงดูน้องมาก่อนแต่ก็จะเอาแต่ใจตัว ใจน้อย , ลูกคนกลาง เกิดมาในขณะที่พ่อแม่ไม่ค่อยเอาใจใส่นัก มักจะเกิดความอิจฉา และมีนิสัยชอบแข่งขัน ถ้าพบความผิดหวังจะกลายเป็นคนก้าวร้าวรังแกผู้อื่น และลูกคนสุดท้าย ได้รับการเอาใจจากพ่อแม่และพี่ ๆ มาก เพราะถือว่าเป็นคนสุดท้ายทุกคนจึงทุ่มเทความรักให้ และได้รับการทะนุถนอมมาก ๆ จึงทำให้ลูกคนสุดท้ายปรับตัวไม่ค่อยได้เอาแต่ใจ และมักมีพฤติกรรมไม่สมวัย ลูกคนสุดท้ายได้รับการตามใจจนเหลือ แม้จะมีความเชื่อมั่นในตนเอง แต่ก็มี ความรับผิดชอบน้อย มักจะเอาแต่ใจตัวเสมอมา (สมพร สุทัศน์ีย์, 2527, หน้า 62-63)

2. สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน คือ โรงเรียน ได้แก่ สถานที่เรียน และกฎระเบียบของโรงเรียน ครู ได้แก่ การสอน และการปกครองชั้นเรียน เพื่อน ได้แก่ การคบเพื่อน และอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน

2.1 โรงเรียน ได้แก่ สถานที่เรียน และ กฎระเบียบของโรงเรียน

สุชา จันทน์เอม (2524 ,หน้า 35-37) กล่าวว่า ปัญหาที่เกิดในโรงเรียนส่วนมากมีสาเหตุมาจากปัญหาต่อไปนี้

2.1.1 สถานที่เรียน โรงเรียนดังกล่าวในที่นี้หมายถึงโรงเรียนประถม และโรงเรียนมัธยม อันเป็นที่รวมของเด็กวัยรุ่นส่วนใหญ่ เด็กวัยนี้ยังต้องอาศัยความช่วยเหลือหรือคำแนะนำ

จากผู้ใหญ่อยู่ การที่โรงเรียนมีสถานที่เรียนจำกัด ทำให้เด็กไม่มีโอกาสได้เข้าเรียน ฉะนั้น จึงเป็นสาเหตุให้เด็กเสียคนได้ง่าย

2.1.2 กฎระเบียบของโรงเรียน จิวรรณ สุขพันธ์โพธาราม (2527, หน้า 14)
กล่าวถึง ปัญหาของโรงเรียนที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนของเด็กว่าจะมีสาเหตุมาจากเรื่องระเบียบวินัยหรือกฎระเบียบที่เคร่งครัดเกินไปของโรงเรียน โดยมีความเชื่อที่ว่าเด็กที่ซัดระเบียบโรงเรียนก่อความสงบในห้องเรียน ไม่ฟังคำเตือน คำสอนของครู มีสาเหตุจากการขาดความไม่เคารพตนเอง ขาดความมั่นใจ และไม่ได้รับกำลังใจจากทางบ้านและโรงเรียน เขาเหล่านี้ต้องการเรียกร้องความสนใจเท่าที่เขาสามารถทำได้ การเรียกร้องความสนใจจากผู้ใหญ่ไม่ให้ความใกล้ชิดเป็นกันเอง ปัญหาทางด้านการผิดวินัยจะพิจารณาเพียงที่ตัววัยรุ่นไม่ได้ ความซัดซนของเขาย่อมจะมีสาเหตุมาจากองค์ประกอบของบุคลากร และสภาพแวดล้อมทั้งหมดของโรงเรียน โรงเรียนที่มีนักเรียนวัยรุ่นเกรง ทำผิดวินัยกันมาก จะไม่อาจแก้ปัญหาความประพฤติของวัยรุ่นได้ด้วยการลงโทษที่รุนแรงเพราะการกระทำด้วยอารมณ์ของผู้ใหญ่ จะยิ่งสร้างสถานการณ์เข้าลักษณะ "ยิ่งห้ามยิ่งยุ" กฎระเบียบที่ทำให้นักเรียนประพฤติผิดได้แก่

(1) กฎระเบียบที่ขัดกับพัฒนาการของเด็ก เช่น ห้ามพูดคุยในห้องเรียน ห้ามลุกจากที่ขณะทำงาน ซึ่งเป็นการขัดกับธรรมชาติและพัฒนาการของเด็ก โดยเฉพาะวัย 6-12 ปี นอกจากกฎระเบียบเหล่านี้จะขัดกับพัฒนาการของเด็กแล้วยังเป็นกฎที่ล้าสมัยด้วย เพราะขัดกับกระบวนการเรียนการสอนในปัจจุบันที่มุ่งให้เด็กเป็นผู้แสดงและทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง

(2) กฎและระเบียบที่เข้มงวดกดขี่จนเกินไปไม่มีการยืดหยุ่น กฎและระเบียบเช่นนี้มักจะทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างครูและนักเรียนขาดสะบั้นลง เช่น ห้ามไม่ให้พูดคุยขณะทำงาน ให้ส่งการบ้านตรงเวลา ห้ามมาโรงเรียนสาย ฯลฯ การที่กฎที่เข้มงวดเช่นนี้ทำให้เด็กชอบฝ่าฝืนระเบียบ และดื้อรั้น

(3) กฎและระเบียบที่หย่อนยานจนเกินไป ทำให้ห้องเรียนขาดระเบียบ เด็กจะกลายเป็นคนไม่เรียบร้อย ไม่รู้จักเกรงใจผู้อื่น และไม่รู้จักรับผิดชอบ

(4) กฎระเบียบที่ไม่คงเส้นคงวา เด็กเกิดความสงสัยไม่มั่นใจลาดก้วและวิตกกังวล เพราะกระทำอย่างเดียวกันบางครั้งก็ผิด (สมพร สุทัศนีย์, 2527, หน้า 65-66)

2.2 ครู ได้แก่ การสอน และการปกครองชั้นเรียน

2.2.1 การสอน ครูคือ ผู้ที่ทำหน้าที่สั่งสอน อบรม และขัดเกลานิสัยของเด็กในสภาพแวดล้อมของห้องเรียน ครูย่อมมีอำนาจสิทธิขาดในการควบคุมชั้นเรียน แต่บางครั้งจะเห็น

ว่าครูคนหนึ่งเข้าสอนเด็กจะไม่ชุกชนแต่ครูคนหนึ่งเข้าสอนเด็กจะไม่ชุกชน แต่ครูอีกคนเข้าสอนเด็กจะไม่สนใจฟัง ส่วนใหญ่ครูคิดว่าเด็กประพฤติไม่ดีเพราะตัวเด็ก และสาเหตุทางบ้าน ครูไม่เคยคิดเลยว่าเพราะตัวครูเอง สาเหตุที่ครูทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา

(1) *สอนไม่ดี* ไม่เตรียมการสอน พูดจาไม่ชัดเจน ทำให้เด็กเรียนไม่รู้เรื่อง

(2) *ไม่ยุติธรรม* ครูบางคนมักจะเลือกที่รักมักที่ชัง เช่น ครูผู้หญิงรักเด็กผู้ชาย ครูผู้ชายรักเด็กผู้หญิง จึงทำให้เด็กมีอาการกระด้างกระเดื่อง ดื้อดึง และก้าวร้าว ตัวอย่าง ครูไม่ยุติธรรมในโรงเรียนแห่งหนึ่งซึ่งเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปรากฏว่านักเรียนชายไม่ยอมเข้าห้องเรียน เมื่อครูวิชาสอนสังคม เนื่องจากครูวิชาสังคมชอบถามและเอาใจใส่เฉพาะเด็กผู้หญิง คะแนนสอบแต่ละครั้งเด็กผู้หญิงมักจะได้คะแนนดี เมื่อเรื่องนี้ทราบถึงครูใหญ่ ครูใหญ่ก็หาทางไกล่เกลี่ย ให้นักเรียนชายเข้าห้องเรียน แต่เมื่อครูวิชาสอนสังคมสอนไปได้สักครูก็ต้องเลิกสอน เพราะทุกครั้งที่ครูวิชาถามเด็กผู้หญิง เด็กผู้ชายก็ฮาลั่นไปหมด ในที่สุดครูวิชาก็ต้องย้ายไปสอนห้องอื่น และต้องปรับตัวใหม่ตามสัญญาที่ให้ไว้กับครูใหญ่

(3) *แต่งตัวไม่เหมาะสม* เช่น นุ่งกระโปรงสั้นจนเกินไป ใส่เสื้อบาง พูดจาหยาบค้าย ไม่น่าเชื่อถือ บางครั้งชอบนั่งสอนบนโต๊ะไม่น่าดู จึงทำให้เด็กไม่เชื่อถือ ไม่เกรงกลัว และไม่เคารพ พร้อมทั้งนำไปวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ นานา บางครั้งเด็กจะล้อเลียนครู

(4) *ครูขี้เกียจสอน* มักชอบทิ้งห้องเรียนจับกลุ่มคุยกัน บางคนก็ละทิ้งหน้าที่ไปทำกิจกรรมส่วนตัวมาโรงเรียนสาย กลับก่อนเวลาเลิกเรียน ทำให้เด็กขาดศรัทธา และไม่เชื่อฟัง

(5) *เจ้าอารมณ์* อารมณ์ไม่คงเส้นคงวา โมโหง่าย ชอบดุด่าทำโทษ ในเรื่องความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ จึงทำให้เด็กเกร็งกลัว ดื้อดึงและซัดขึ้น

(6) *การไม่ยอมรับของครู* ครูบางคนไม่ยอมรับพฤติกรรมบางอย่างของเด็กที่ติดมาจากบ้าน เช่น ภาษาที่พูด การกระทำบางอย่างที่เด็กเคยทำที่บ้าน เมื่อเด็กทำที่โรงเรียนครูจะไม่ยอมรับและแยกเด็กออกจากกลุ่ม เมื่อเป็นเช่นนี้เด็กจะรู้สึกคับข้องใจ ทำให้กลายเป็นเด็กก้าวร้าว และก่อกวนชั้นเรียนได้

(7) *ไม่สนใจและไม่ให้ความสำคัญแก่เด็ก* ตอนแรกเด็กจะคิดว่าตนเองสำคัญต้องการให้คนอื่นและครูเห็นคุณค่า แต่ครูก็ไม่สนใจ ตัวอย่าง เช่น แดงสนใจการวาดรูปมาก และจะตั้งใจวาดรูปอย่างจริงจังจนกระทั่งไปเรียนวิชาอื่นไม่ทันแทบทุกครั้ง แทนที่ครูศิลปะจะให้คำชมเชยกลับตำหนิตีเยน แดงรู้สึกไม่พอใจจึงมีปฏิกิริยาโต้ตอบโดยการฉีกภาพนั้นเสีย รู้สึกเสียใจที่คิดว่าตนไม่มีความ

สำคัญ เพราะตนมีความตั้งใจสูงทำงานอย่างสุดฝีมือ ในที่สุดแดงไม่สนใจเรียนแล้วแสดงพฤติกรรมอย่างอื่นชดเชย ในบรรยากาศของห้องเรียนโดยทั่ว ๆ ไปก็เช่นกัน ถ้าหากครูไม่เอาใจใส่เด็ก เด็กจะเรียกร้องความสนใจด้วยการพูดคุยเสียงดัง ชุกชนจนเกินเหตุ ฯลฯ (สมพร สุทัศน์ีย์, 2527, หน้า 63-65)

ภาวิณี เวชวิฐาน และคณะ (2540, หน้า 21) กล่าวว่า การรู้จักคิดเองเป็นสิ่งที่วัยรุ่นประเมินครู ครูที่สอนไม่เข้าใจบ้างมีพฤติกรรมที่ไม่ต้องใจบ้าง ขาดความเป็นธรรม หรือละเลยความรับผิดชอบสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ นักเรียนจะพิจารณาวิจารณ์ในกลุ่มของตน เขาจะหนีเรียน บางคนอาจกล้าแสดงออกด้วยการแสดงกิริยาก้าวร้าว เมื่อเห็นว่าบทเรียนไม่น่าสนใจ หรือต้องการประท้วงพฤติกรรมไม่เหมาะสมของครู การเคารพเชื้อพียงของวัยรุ่นอาจจะไม่ใช่ครูผู้สอน หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ที่อาจจะเป็นคนที่เขาเห็นว่าน่าเชื่อถือ ลักษณะนี้เป็นข้อวิจารณ์ที่มักจะเข้าใจกันว่า วัยรุ่นเป็นบุคคลเจ้าปัญหา ดื้อดั่ง ไม่เหมือนเด็กเล็ก วัยรุ่นบางคนอาจถูกตำหนิว่า แต่เล็กเป็นเด็กดี วุ่นนอนนอนง่าย แต่เมื่อโตขึ้น ปีกกล้า ขาแข็ง จึงแสดงพฤติกรรมไม่น่ารักอย่างเมื่อเป็นเด็ก ในบางครั้งการที่ครูมีความคาดหวังต่อตัวเด็กมากเกินไป เช่น ต้องการให้เด็กเก่ง เด็กมีความสามารถ จึงยึดเย็ดในสิ่งที่เด็กไม่ต้องการมากไปจนทำให้เด็กรู้สึกอึดอัด ไม่อยากเรียน หรือบางครั้งครูเองก็จัดให้มีการแข่งขันในการเรียนมากเกินไป บ่อยเกินไปจนทำให้เด็กเตรียมตัวไม่ทันและครูลงโทษเด็กทุกครั้งที่ทำไม่ได้ ก็จะทำให้เด็กต้องหาทางออกเพื่อที่จะแข่งขันให้ได้ จนเป็นเหตุให้เด็กต้องทุจริตในการสอบ เพื่อที่จะทำได้ และไม่ถูกครูลงโทษเมื่อทำผิด

2.2.2 การปกครองชั้นเรียนของครู วิธีการปกครองหลาย ๆ แบบที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เพราะการปกครองชั้นเรียนก่อให้เกิดบรรยากาศที่มีผลต่อความประพฤติของเด็กมาก

(1) การปกครองแบบเผด็จการ เนื่องจากครูเป็นคนเอาแต่ใจตนเอง ชอบใช้อำนาจจนเกินเหตุ เช่น เด็กล้อเลียนครู แทนที่ครูจะลงโทษด้วยเหตุผล ครูกลับใช้อำนาจโดยการผลักเด็กไปกระแทกกับผนังห้อง ตำว่า ชูกรรโชก จะไล่ออกจากโรงเรียน แต่ครูก็ไม่เคยสืบหาสาเหตุหรือตั้งปัญหาถามตนเองเลยว่า เพราะเหตุใดเด็กจึงเป็นเช่นนั้น การใช้อำนาจจนเกินเหตุจะทำให้เด็กมีความโกรธแค้น เก็บกด ไม่ยอมรับผิดชอบและมักจะแสดงออกกลับหลัง เช่น ทบกระชากห้องเรียนในวันหยุด รื้อคันโต๊ะครู ฯลฯ

(2) การปกครองที่เข้มงวดจนเกินไป เช่น ให้ส่งการบ้านตามเวลาที่กำหนด ให้งานยากและมากเกินไป กำหนดกิจกรรมให้ทำโดยไม่คำนึงถึงความต้องการและความสนใจ ทำให้เด็กเกิดความคับข้องใจ เพราะไม่สามารถทำได้สำเร็จตามเวลาทำให้เกิดความไม่กล้า ไม่มั่นใจ เพราะทำอะไรผิดนิดหน่อยก็ลงโทษ

(3) การปกครองตามสบาย เด็กจะเรียนก็ได้ไม่เรียนก็ได้ เวลาสอนเด็กจะฟังหรือไม่ฟังครูก็ไม่สนใจครูตั้งใจแต่จะสอนอย่างเดียว ครูบางคนก็ปล่อยปละละเลยไม่ค่อยจะสอน เมื่อเด็กทำผิดก็ไม่ลงโทษหรือดุว่า เพราะถือว่าเด็กสมัยใหม่ไม่ต้องบังคับเขี่ยนตี การปกครองเช่นนี้ทำให้เด็กขาดความเป็นระเบียบ ซุกซน ชอบเข้าหาเพื่อน จนเด็กในชั้นได้รับความเดือดร้อน (สมพร สุทัศนีย์, 2527, หน้า 65)

ภาวณี เวชวิฐาน และคณะ (2540, หน้า 24-25) กล่าวว่า พฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่น จะแตกต่างจากวัยเด็ก ความอ่อนเยาว์ในวัยเด็ก ทำให้เด็กมีความเคารพยำเกรงครูผู้สอน เด็กอยากได้รับความรักการยอมรับจากครูนั้น เด็กจึงมีลักษณะการยอมทำตามและเชื่อฟัง ส่วนนักเรียนวัยรุ่นจะมีความเข้าใจในการพิจารณาครูที่เกี่ยวข้องกับเขา ครูที่เป็นกันเองจะสร้างความสบายใจให้นักเรียน กล้าพูดกล้าแสดงออก และเมื่อมีปัญหา ก็จะซักถามพูดคุยด้วย จนบางครั้งอาจกลายเป็นความสนิทสนมที่เกินขอบเขตความสัมพันธ์อันดีครูและศิษย์ ส่วนครูที่ดุดัน เข้มงวด นักเรียนจะไม่ใกล้ชิดสนิทสนมด้วยมากนัก แต่อาจมีบางคนที่กล้าสนิทสนมด้วย ทั้งนี้เพราะเขารู้จักเข้าใจพิจารณาคนด้วยความกล้า เป็นตัวของตัวเอง และพินิจพิจารณาให้มากขึ้นนั่นเอง การวิพากษ์วิจารณ์การสอน กิริยาท่าทาง คุณธรรมของครูเป็นสิ่งปกติธรรมดา อาจกล่าวได้ว่า ครูคือผู้ปรุงแต่งทักษะประสบการณ์ที่มีค่าให้แก่บุคคลเมื่อได้เวลาที่เหมาะสมจะพอดี บทบาทของครูคือ การรู้จักความสำคัญของการให้กำลังใจนักเรียนในการทำงาน เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ที่จะค่อย ๆ นำให้เด็กเล็กค่อยพัฒนาเป็นเด็กโตหรือวัยรุ่นที่รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ต่อไป

สาเหตุจากตัวครู การสอน และการปกครองของครู ที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนในการเรียน มีดังนี้คือ

- (1) การสอนไม่น่าสนใจ ครูสอนโดยไม่มีการเตรียมการสอน หรือถ่ายทอดความรู้ไม่ได้ เช่น พูดไม่ชัด พูดซ้ำเกินไป เร็วเกินไป
- (2) บุคลิกภาพของครูไม่ดี แต่งกายไม่เรียบร้อย กิริยา ท่าทาง การพูดไม่น่าเชื่อถือ
- (3) ลยหน้าที่ ไม่เข้าสอน ไม่ตรวจงาน เข้าห้องสาย สอนไม่เต็มเวลา
- (4) ครูขาดความยุติธรรมทั่วถึง
- (5) ครูไม่มีความมั่นคงในอารมณ์ เกรี้ยว ไม่ให้ความสนใจนักเรียน

จิตวิทยาของครู สุโท เจริญสุข (2522, หน้า 24) กล่าวว่าจิตวิทยาการศึกษา เป็นจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับครูโดยเฉพาะ เป็นเรื่องของเทคนิคหรือเกี่ยวกับกลวิธีที่ครูควรทราบเพื่อนำไปใช้ในเกิดประโยชน์ในด้านการเรียนการสอนส่วนที่เกี่ยวข้องครูควรให้หลักจิตวิทยาที่ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจว่า

(1) เด็กคือสิ่งมีชีวิตที่มีจิตใจ และเป็นมนุษย์หน่วยหนึ่งของสังคม ต้องเข้าใจเรื่องการเติบโต และพัฒนาการของเด็ก เข้าใจอิทธิพลของพันธุกรรม เข้าใจเรื่องบทบาทความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ทราบเรื่องลักษณะสภาพของบ้านและโรงเรียน

(2) การเรียนรู้เป็นเรื่องจำเป็นของชีวิต การเรียนเป็นการเปลี่ยนพฤติกรรมหรือจิตกริยาที่คนสามารถทำอะไรได้ใหม่ เพิ่มขึ้น แปรเปลี่ยน หรือเปลี่ยนการกระทำเดิมเป็นอย่างอื่น เมื่อเรียนรู้ คนก็ต้องรู้ในสิ่งที่เรียน การเรียนอย่างกว้าง ๆ ในชีวิตประจำวันช่วยให้คนไม่ตาย การเรียนแบบเฉพาะหรืออย่างแคบ ๆ จากสถานศึกษาทำให้คนฉลาดขึ้น ทุกคนต้องเรียนรู้อยู่เสมอตั้งแต่เกิดจนตาย

(1) วิธีเรียนของเด็กที่ครูควรเข้าใจ เด็กเรียนโดยการเคลื่อนไหวทางร่างกาย เด็กเรียนโดยการซักถาม เด็กเรียนโดยการเลียนแบบทำเป็นแบบอย่างที่ได้เห็น เด็กเรียนโดยการกระทำจริง ๆ ปฏิบัติมาก ๆ เด็กเรียนโดยการใช้สมองคิดนึกพิจารณาหาเหตุผล เด็กเรียนโดยการทดลอง ค้นคว้า สนทนาอ่าน

(4) ความต้องการและความสนใจของเด็ก เด็กต้องการเคลื่อนไหวไปมา เด็กต้องการพักผ่อน ต้องการอาหาร อากาศและน้ำ ต้องการความสำเร็จ ต้องการความรัก ต้องการความปลอดภัย ต้องการคำชมเชย สนใจในสิ่งแปลก ๆ ทุ แปลก ๆ ต่า สนใจในการเล่นพูดคุย แสดงตัว

(5) ความรู้สึกของครูต่อหน้าที่ตนเอง ครูต้องชอบเด็กครูต้องชอบสอน ครูต้องชอบวิชาที่ตนสอน

(6) หลักการจูงใจให้เด็กอยากเรียน ปลุกสร้างศรัทธาให้เด็กอยากเรียน ให้เด็กเรียนตามความต้องการ ใช้สื่อการสอน อาศัยการแข่งขันและการร่วมมือ ให้รางวัล ชมเชย ให้ตำแหน่งหน้าที่พิเศษ ให้เด็กพบความสำเร็จ เห็นความก้าวหน้าของตนเอง

(7) หลักการปกครองที่ครูควรใช้กับเด็ก ตกลงวางระเบียบวินัยร่วมกันกับเด็ก ให้ความยุติธรรม ไม่ลำเอียง อย่าใช้อารมณ์ปกครองตามใจชอบของตนเอง พยายามป้องกันมิให้เด็กทำชั่ว ใช้ความเมตตาสงสาร และมีเหตุผลเสมอในการลงโทษ

(8) สุขภาพจิตและอารมณ์ของครู ครูต้องมีอารมณ์ดี ครูต้องปรับตัวดี เช่นเกี่ยวกับครอบครัว การเงิน การใช้เวลาร่าง

2.3 เพื่อน ได้แก่ การคบเพื่อน และการได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน

2.3.1 การคบเพื่อน นวลจันทร์ ทศนชัยกุล (2534, หน้า 13) กล่าวว่าเพื่อนเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดผูกพันรับรองจากครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันปฐมภูมิ กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญในการศึกษาพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน

ฮิรชชี (Hirschi ;1956 ,p189)ได้อ้างข้อมูลจากการวิจัยให้เห็นว่าเด็กเกรส่วนใหญ่มักมีเพื่อนเป็นเด็กเกรด้วยกัน ข้อมูลที่พบว่ามีประมาณ 3 ใน 4 ของเด็กนักเรียนที่มีเพื่อนสนิทกระทำความผิดตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป ตัวเขาเองก็กระทำความผิดด้วย ตรงกันข้ามกับเด็กที่ไม่มีเพื่อนกระทำความผิดเลย มีเพียงประมาณ 1 ใน 4 เท่านั้นที่ตัวเด็กเองกระทำความผิด นอกจากนั้นยังพบว่าในบรรดาเด็กที่กระทำความผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไปมีถึง 82 เปอร์เซ็นต์ จะมีเพื่อนอย่างน้อยหนึ่งคนที่เคยถูกตำรวจจับ ในขณะที่เด็กดีเพียง 34 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่มีเพื่อนเคยถูกตำรวจจับ

จึงอาจสรุปได้ว่าเด็กที่กระทำความผิดมักจะมีเพื่อนเกรเสียยิ่งกว่าเด็กที่ไม่เคยกระทำความผิด มีเหตุผลที่สนับสนุนคือ เด็กนักเรียนที่มีเพื่อนเป็นที่นิยมชมชอบของครูมักจะเป็นเด็กดี ส่วนเด็กซึ่งมีเพื่อนที่ครูไม่ชอบมักจะเป็นเด็กเกร

กลุ่มเพื่อน หมายถึงบุคคลที่มีอายุและฐานะทางสังคมใกล้เคียงกัน ได้แก่ กลุ่มเพื่อนเล่นในละแวกบ้าน กลุ่มในโรงเรียน กลุ่มเพื่อนจึงมีความใกล้ชิดเพราะเขาแวดล้อมรอบข้าง กลุ่มเพื่อนย่อมมีอิทธิพลต่อการกระทำความผิดและพัฒนาจิตใจของเด็ก ฉะนั้นเพื่อนจึงคล้ายดาบสองคมถ้าคบเพื่อนดีย่อมจะชักนำให้ปฏิบัติตามระเบียบสังคม แต่ถ้าคบเพื่อนไม่ดีก็จะก่อให้เกิดการขัดขวางไม่让孩子ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม แต่กลับชักชวนให้เด็กกระทำความชั่วหรือสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ

2.3.2 อิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน การใช้อิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนมีกระบวนการที่สำคัญ 2 ประการ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน คือ การเปรียบเทียบทางสังคม (Social Comparison) และการคล้อยตามกัน (Conformity) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การเปรียบเทียบทางสังคม คือ กระบวนการที่วัยรุ่นใช้พฤติกรรมและทักษะของกลุ่มเพื่อนมาเป็นมาตรฐานในการเปรียบเทียบหรือประเมินตนเอง การเปรียบเทียบทางสังคมปรากฏได้อย่างเด่นชัดในวัยรุ่นมากกว่าวัยอื่น ทั้งนี้เพราะวัยรุ่นต้องการเสมอหน้า หรือดูดีเมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนในกลุ่มของเขา ผลที่เกิดจากการเปรียบเทียบมีทั้งที่เป็นผลดีและเป็นผลเสียต่อวัยรุ่น

(2) การคล้อยตามกัน คือกระบวนการที่วัยรุ่นยอมรับเอาเจตคติ และพฤติกรรมของกลุ่มเพื่อนมาปฏิบัติตามอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความกดดันของกลุ่ม การคล้อยตามกลุ่มเพื่อนยิ่งจะมีมากขึ้นเมื่อวัยรุ่นคบกับเพื่อนนาน ๆ (คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาพฤติกรรมวัยรุ่น ,2532 ,หน้า 237)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากงานวิทยานิพนธ์ของ สมานมิตร วิทยอภิบาลกุล (2523) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสาเหตุบางประการที่มีผลต่อการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน โดยทำการสำรวจความคิดเห็น

ของผู้กระทำผิด เกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำผิดของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กจังหวัดสงขลา จำนวน 450 คน ผลจากการวิจัยพบว่าสาเหตุของการกระทำผิดมากที่สุดมาจาก เพื่อนชักจูง หรือถูกจ้างวาน รองลงมาคือ ความสนุกสนาน และความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ตามลำดับ โดยเฉพาะเด็กที่อยู่ในสภาพครอบครัวที่มีฐานะปานกลางหรือค่อนข้างต่ำ และยากจน เด็กและเยาวชนเหล่านี้ต้องหาสิ่งชดเชยโดยการคบเพื่อนนอกบ้าน มั่วสุมและชักชวนให้กระทำความผิดได้ง่าย

3. เหตุผลของการกำหนดเส้นทางความสัมพันธ์ของตัวแปรภายในรูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน

การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดตัวแปรต่าง ๆ ที่คาดว่าจะป็นสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนของนักเรียน โดยอ้างอิงจากทฤษฎี แนวคิดและผลการวิจัยที่สนับสนุน ด้วยเหตุผลดังจะได้กล่าวต่อไปโดยจะนำเสนอเรียงตามลำดับความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวแปรต่าง ๆ ตามรูปแบบสมมติฐานในการวิจัยดังต่อไปนี้

สาเหตุจากตัวเด็ก ซึ่งแบ่งออกเป็น ปัญหาทางร่างกาย ได้แก่ สุขภาพทางกาย ปัญหาทางจิตใจ ได้แก่ สภาพทางจิตใจ ความเครียด และการปรับตัว ปัญหาทางสติปัญญา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สาเหตุจากสภาพแวดล้อม แยกเป็น 2 ลักษณะ 1. สิ่งแวดล้อมทางบ้าน คือ การพักอาศัย ได้แก่ สถานที่พักอาศัย และบริเวณที่พักอาศัย ครอบครัว ได้แก่ สภาพภาพสมรสของบิดามารดา จำนวนสมาชิกในครอบครัว ลำดับการเกิด ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดู 2. สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน คือ โรงเรียน ได้แก่ สถานที่เรียน และกฎระเบียบของโรงเรียน ครู ได้แก่ การสอน และการปกครองชั้นเรียน เพื่อน ได้แก่ การคบเพื่อน และอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน สาเหตุจากตัวเด็ก ซึ่งแบ่งออกเป็น ปัญหาทางกาย ได้แก่ สุขภาพทางกาย ปัญหาทางจิตใจ ได้แก่ สภาพทางจิตใจ ความเครียด และการปรับตัว ปัญหาทางสติปัญญา ได้แก่ ระดับสติปัญญา

1. ปัญหาทางกาย ได้แก่ สุขภาพไม่ดีหรือมีความพิการทางกาย

ภาวณิ เวชวิฐาน และคณะ (2540, หน้า 14-15) กล่าวว่าเด็กบางคนอาจมีความบกพร่องในเรื่องการได้ยินและการเห็น ความบกพร่องหรือความพิการเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น สายตาสั้น ยาว เอียง หรือสายตาข้างหนึ่งเสียมากจนเกือบจะใช้งานไม่ได้ เด็กก็จะทำงานช้าไม่ทันเพื่อน ต้องไปยืนดูใกล้ ๆ กระดานบ่อย ๆ ต้องคอยดูของเพื่อนที่นั่งติด ๆ กันเสมอ พวกเพื่อน ๆ ก็รำคาญและรังเกียจเด็กเพราะ

กวนใจอยู่เรื่อย ๆ ในเด็กที่การรับฟังของหูไม่สมบูรณ์ ทำให้ได้ยินไม่ชัดเจน ปฏิบัติตามคำสั่งครุฑิต ๆ ถูก ๆ นอกจากจะถูกครุฑิตาหนิแล้ว ยังกลายเป็นการหยอกล้อยั่วเย้าของเพื่อนฝูงการได้ยินบ้างไม่ได้ยินบ้าง ทำให้เด็กเกิดความระแวง อาจจะทำให้เข้าใจผิดว่าเพื่อน ๆ พูดถึงเรื่องตนเองอยู่เสมอ ทำให้เด็กแยกตัวเอง หงอยเหงาม ไม่สามารถปรับตัวเองเข้ากับเพื่อนฝูงเพราะปมด้อยในตนเอง ความรู้สึกไม่มีความสุขในห้องเรียนเลยไม่อยากไปโรงเรียน จะบอกกับพ่อแม่ก็ไม่กล้า จะบอกกับครุฑิตก็กลัว เพราะเป็นผู้เรียนไม่ทันเพื่อนอยู่แล้ว เด็กไม่รู้ว่าจะหันหน้าไปหาครุฑิตไหนเรียน

ซัฟเฟอร์ และคูนด์ตัน (Schafer and Kundton, 1970 อ้างใน คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุด พฤติกรรมวัยรุ่น ,2532,หน้า 722) กล่าวว่า ความบกพร่องทางร่างกาย เช่น ร่างกายพิการ โรคภัยไข้เจ็บ หรือสิ่งที่ได้รับจากบรรพบุรุษทำให้เด็กคิดมากไม่สบายใจและเกิดปมด้อย และเป็นสาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ส่งผลทำให้เด็กและวัยรุ่นกระทำผิด หรือมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และถ้าความรู้สึกนี้สะสมในตัวเด็กเป็นเวลานานอาจนำไปสู่ความบกพร่องทางจิตได้

ทศนี ประสภกิตติคุณ (2531, หน้า 12) กล่าวว่าเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรมจะแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปแบบต่าง ๆ กันและสาเหตุก็มีหลายประการ อาจจะเป็นปัญหาทางจิตวิทยา หรือปัญหาทางร่างกายอันเกิดจากความบกพร่องทางประสาทและสมอง

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่าปัญหาทางกาย ได้แก่ สุขภาพไม่ดีหรือมีความพิการทางกาย เป็นสาเหตุทางตรงต่อพฤติกรรมไม่เอื้อต่อการเรียนของนักเรียน

2. ปัญหาทางจิตใจ ได้แก่ สภาพทางจิตใจ ความเครียด การปรับตัว

2.1 สภาพทางจิตใจ จีวีวรรณ สุขพันธ์โพธาราม (2527,หน้า 67-68) กล่าวว่าในปัจจุบันผู้บกพร่องทางจิตมีจำนวนมากและเพิ่มมากขึ้น ความหมายของการบกพร่องทางจิตในแง่สุขภาพทางจิต คือ ภาวะผิดปกติทางจิตใจที่แสดงออกโดยความทุกข์ใจ กลัดกลุ้มวิตกกังวล จนในที่สุดกลายเป็นโรคประสาท

เครบเบลลิน (Emil Kraepelin อ้างใน จีวีวรรณ สุขพันธ์โพธาราม ,2527,หน้า 68) กล่าวว่าความบกพร่องทางจิตนั้นมาจากความผิดปกติด้านอารมณ์ การไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและความจริงได้ ในสังคมปัจจุบันวัยรุ่นจะต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ ค่อนข้างมาก ความรุนแรงของการแสดงออกมาจาก ความเครียด ความกดดันที่เขาได้รับ ปัญหาความบกพร่องทางจิตนี้ แม้จะรุนแรง ผู้เป็นครุฑิตอาจช่วยเหลือได้โดยการพยายามทำความเข้าใจกับนักเรียนที่มีปัญหา การหาทางประสานงานกับผู้ปกครอง ให้การดูแลเขาใกล้ชิดพอควร การแสดงความจริงใจต่อเขาและให้ความหวัง ความมั่นใจ

จะช่วยให้ได้มาก นอกจากนี้ควรปรึกษาจิตแพทย์ให้การดูแลรักษาอีกทางด้วย จากที่ฉวีวรรณ สุขพันธ์โพธาราม (2527, หน้า 68) ได้กล่าวถึงว่าความเครียดก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่มีผลต่อความบกพร่องทางจิตใจของเด็กต่อการเรียน

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า สภาพทางจิตใจหรือความบกพร่องทางจิตนั้นเป็นผลมาจากการที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและความเป็นจริงได้และเป็นผลมาจากความเครียดจึงสรุปได้ว่าการปรับตัวและความเครียดเป็นสาเหตุโดยตรงต่อสภาพทางจิตใจและสภาพทางจิตใจที่มีความบกพร่องก็ย่อมส่งผลถึงพฤติกรรมทางการเรียน หรือกล่าวได้ว่าสภาพทางจิตใจเป็นสาเหตุทางตรงต่อพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน

2.2 ความเครียด แมคแกรน (McGrath ,1970 ,p. 25) กล่าวว่า ความเครียดนอกจากจะเป็นเรื่องของอารมณ์ ของบุคคลแล้วยังเป็นปฏิกิริยาตอบสนองของอินทรีย์ กับสภาพแวดล้อม ในขณะที่ Lazarus R.S.(1966) ได้สนับสนุนความเครียดในความหมายของการที่มนุษย์หรือสัตว์ได้รับความกดดันและต้องอาศัยการปรับตัวทั้งทางร่างกายและจิตใจ

ความเครียดเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์และโทษได้ Wallace (1978) กล่าวว่า ความเครียดเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเจริญเติบโตและการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ แต่ขณะเดียวกันความเครียดอาจก่อให้เกิดความเจ็บป่วยทางกายภาพและทางจิต จนมีผลทำให้บุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงไปได้ ถ้าหากเป็นความเครียดที่รุนแรงอาจเป็นสาเหตุของการตายได้ด้วยในการที่บุคคลเกิดปฏิกิริยาได้ตอบ (Reaction) ก็เพราะบุคคลมีการรับรู้ต่อสิ่งเร้า (Stimuli) นั้นจะเกิดความเคลื่อนไหวในทุกระบบของร่างกาย อาจเป็นภาวะของการสู้หรือการถอยหนี (Fright or flight) ก็ได้ (Wallace J.M.,1978, p 457-458)

ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2529, หน้า 15) ได้เน้นว่า ความเครียดชนิดเดียวกันมีผลต่อมนุษย์แต่ละคนไม่เหมือนกัน บางครั้งความเครียดของคนคนหนึ่ง อาจจะเป็นความพอใจของอีกคนหนึ่งได้ ฟาร์เมอร์ (Farmer ,1984,อ้างใน ศิริพร อังคณานุสรณ์ ,2530,หน้า 7-14) ได้กล่าวถึงสาเหตุของความเครียดมีสาเหตุได้หลายทางตั้งแต่ตัวบุคคลเอง ครอบครัว เพื่อน การอบรมเลี้ยงดู สภาพแวดล้อมในการทำงาน บ่อยครั้งที่มีความเครียดเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ ตัวพร้อมกัน

ศิริพร อังคณานุสรณ์ (2530) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ผลกระทบของสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยที่มีต่อความเครียดของนักศึกษา ศึกษากรณีนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิทยาเขตรังสิต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเครียด โดยมีตัวแปรอิสระคือ เพศ ภูมิฐานะ ระดับความ

อดทน ระดับความสามารถในการปรับตัว ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อม จากผลการศึกษาสรุปว่า นักศึกษามีความเครียดมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 53

จากเอกสารดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ความเครียดมีสาเหตุหรือเป็นผลจากตัวบุคคลเอง ครอบครัว เพื่อน สภาพแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู การปรับตัวหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ตัวบุคคล ครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู เพื่อน สภาพแวดล้อม การปรับตัว เป็นสาเหตุทางตรงที่ก่อให้เกิดความเครียดและเมื่อเด็กมีความเครียดย่อมส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมไม่เอื้อต่อการเรียน

2.3 การปรับตัว การปรับตัวเป็นกระบวนการทางจิตเพื่อคงไว้ซึ่งสุขภาพจิตที่ดีเกิดขึ้นเนื่องจากแรงผลักดันภายในตัวคน การจะปรับตัวได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และปัจจัยเกี่ยวกับตัวบุคคล ถ้าปรับตัวไม่ดีจะเกิดแปรปรวนผิดปกติของจิตใจทำให้อยู่หรือทำงานที่นั่นไม่เป็นสุข ความคับข้องใจเป็นภาวะของจิตใจ เมื่อความต้องการถูกขัดขวาง มีอุปสรรคจากสิ่งแวดล้อมภายในตัวคนเราลดความคับข้องใจ โดยใช้กลไกของจิตใจชนิดต่าง ๆ วางแผนจัดกระบวนการแก้ปัญหา ยอมรับว่าเป็นของปกติเกิดขึ้นกับทุก ๆ คน เกิดขึ้นแล้วก็ต้องแก้ไขกันไป ต้องพยายามมองตนเองในแง่ดี ไม่ยอมแพ้ อุปสรรค อย่าตั้งเป้าหมายสูงเกินไป เปลี่ยนเป้าหมาย ความต้องการเป็นอย่างอื่นแทน “กลไกของจิตใจ” เป็นวิธีการปรับตัวชนิดหนึ่งส่วนใหญ่มักกันจนเป็นอัตโนมัติ เกิดขึ้นฉับพลันทันทีทันใดโดยไม่รู้ตัว เพื่อคงไว้หรือ เพิ่มพูนความภาคภูมิใจตนเอง ลดความคับข้องใจ ความเครียดความวิตกกังวล ปกป้องสิ่งที่มาคุกคาม อีโก (Ego) หรือความรู้สึกของตนเอง ความเครียดเป็นสิ่งที่คนเราจะต้องพบในชีวิตประจำวัน ถ้าปล่อยให้มีมากหรือคงอยู่นานจะมีผลเสียต่อสุขภาพจึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อป้องกันและลดความเครียด (กันยา สุวรรณแสง , 2533 , หน้า 181)

ความหมายของการปรับตัว

การปรับตัว เป็นกระบวนการทางจิตที่ช่วยคงไว้ซึ่งสุขภาพจิตที่ดีด้วยกลวิธีที่เหมาะสมกับสถานการณ์สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่หรือเปลี่ยนแปลงไปโดยการแก้ปัญหา หาทางออก ในอันที่จะผ่อนคลายความคับข้องใจ ความเครียด ความทุกข์ (กันยา สุวรรณแสง , 2533 , หน้า 181)

คริสโตเฟอร์ เจนคส์ (Christopher Jencks's ,1979 อ้างใน คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาพฤติกรรมวัยรุ่น ,2532 ,หน้า 168-169) กล่าวว่า บุคคลที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตนี้จะต้องเป็นผู้มีความสามารถทางสังคมและต้องอาศัยประสบการณ์ทางมนุษยสัมพันธ์มาเพิ่มเติมอยู่เสมอ ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้ควรจะต้องได้รับการพัฒนาความสามารถทางสังคมจากการพัฒนาตน 8 ข้อดังนี้

1. ความสนใจต่อบิดามารดาและเพื่อนวัยเดียวกัน
2. การเห็นใน "คุณค่า" ของบุคคลอื่น
3. การรู้จักแสดงอารมณ์รักและเกลียด
4. การรู้จักยอมรับอารมณ์รักและเกลียดจากผู้อื่น
5. การยอมรับสิ่งทดแทนเมื่อไม่ได้สิ่งที่ต้องการจริง ๆ
6. การได้รับประสบการณ์ที่ผิดพลาด
7. การเป็นคนมีความรู้สึกไว
8. การสร้างการยอมรับจากผู้อื่น

สเลเตอร์ และ ฮาเบอร์ (Slater & Haber อ้างใน ทศน์ ประสบกิตติคุณ , 2531 , หน้า 12-13) ได้ศึกษาผลของความขัดแย้งภายในครอบครัวที่มีต่อการปรับตัวของวัยรุ่นชายหญิง ในสหรัฐอเมริกา จำนวน 217 คน อายุเฉลี่ย 16.63 ปี ผลการศึกษาพบว่า วัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่มีความขัดแย้งสูงจะมีระดับความวิตกกังวล (anxiety) สูงกว่า มีการยอมรับคุณค่าในตนเอง (self esteem) กับอำนาจควบคุมภายในตน (internal control) ต่ำกว่าวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่มีความขัดแย้งต่ำ โดยที่สถานภาพสมรสของบิดามารดาจะหย่าร้างกันหรือไม่ก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อีคอร์น และ แชนเดล พบว่า การปรับตัวทางจิตของวัยรุ่นและความพึงพอใจในชีวิตทางสังคม มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการรับรู้ความขัดแย้งในครอบครัว

จากเอกสารดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าการปรับตัวเป็นสาเหตุทางตรงต่อความเครียดและเป็นสาเหตุทางตรงต่อพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนหรือกล่าวได้ว่าถ้าเด็กไม่สามารถปรับตัวได้ย่อมก่อให้เกิดความเครียดและย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนได้

3. ปัญหาทางสติปัญญา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

คณะกรรมการกลุ่มผลิิตชุดพฤติกรรมวัยรุ่น (2532, หน้า 722-723) กล่าวว่า จากการศึกษาของนักจิตวิทยาในเรื่องของสติปัญญานั้น เชื่อกันว่า พันธุกรรมมีความสัมพันธ์กับความสามารถทางสติปัญญา และเด็กที่มีปัญหาเกี่ยวกับความประพฤตินั้นมักจะมีสติปัญญาปานกลางค่อนข้างต่ำ และต่ำมาก และเนื่องจากบุคคลที่มีสติปัญญาดำย่อมถูกชักจูงให้กระทำผิดได้ง่าย หรือเมื่อศึกษาเล่าเรียนอะไรก็ไม่วู้เรื่อง จึงเรียนไม่ทันเพื่อน จึงทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน ในที่สุดก็อาจจะหนีเรียนและกลายเป็นผู้กระทำผิดได้ง่าย

กุลชลี สุกันทะเกตุ (2520 ,หน้า 24-25) พบว่าเด็กที่กระทำความผิดจะมีระดับเชาว์ปัญญา อยู่ระหว่างปานกลาง ที่บ และที่บมาก พวกที่ปัญญาที่บจะกระทำความผิดเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ถูกชักจูงจากผู้ใหญ่ ส่วนพวกระดับสติปัญญาปานกลาง จะมีสาเหตุมาจากปัจจัยอื่น เช่น เกิดจากอารมณ์ของตนเอง หรือเกิดจากปมด้อยทางร่างกายพิการ เป็นต้น

จากแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่าระดับสติปัญญาเป็นสาเหตุทางตรงกับพฤติกรรมไม่เอื้อต่อการเรียนของนักเรียนและเป็นสาเหตุทางตรงต่อความเครียด

สาเหตุจากสภาพแวดล้อม แยกเป็น 2 ลักษณะ 1. **สิ่งแวดล้อมทางบ้าน** คือ การพักอาศัย ได้แก่ สถานที่พักอาศัย และบริเวณที่พักอาศัย **ครอบครัว** ได้แก่ สถานภาพสมรสของบิดามารดา จำนวนสมาชิกในครอบครัว ลำดับการเกิด ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดู 2. **สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน** คือ โรงเรียน ได้แก่ สถานที่เรียน และกฎระเบียบของโรงเรียน ครู ได้แก่ การสอน และการปกครองชั้นเรียน เพื่อน ได้แก่ การคบเพื่อน และอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน

2. สิ่งแวดล้อมทางบ้าน

2.1 การพักอาศัย ได้แก่ สถานที่พักอาศัย และบริเวณที่พักอาศัย

อัจฉราพรรณ เทชะบุรณะ (2524 ,หน้า 79) กล่าวว่าเด็กที่กระทำความผิดส่วนใหญ่มาจากบริเวณที่พักอาศัยใกล้เคียงสลัมหรือชุมชนแออัด คิดเป็นร้อยละ 50.6 รองลงมาคือ ใกล้เคียงบริเวณที่มีแต่ที่พักอาศัยคิดเป็นร้อยละ 29.4 และพบว่า เด็กที่กระทำความผิดส่วนมากอยู่กับผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 53.3 รองลงมาคือ อยู่กับพ่อแม่ คิดเป็นร้อยละ 46.7

กลุค และกลุค (Glueck and Glueck , 1952) ได้ศึกษาถึงฐานะทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของเด็กและวัยรุ่น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 500 คน เพื่อเปรียบเทียบกัน กลุ่มหนึ่งเป็นเด็กและวัยรุ่นที่กระทำความผิด อีกกลุ่มหนึ่งไม่ได้กระทำความผิด พบว่า 9 ใน 10 คน ของเด็กและวัยรุ่นที่กระทำความผิดมาจากครอบครัวชั้นต่ำ มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ และ 5 ใน 10 คนเป็นเด็กไม่กระทำความผิด มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ แสดงให้เห็นว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวหรือความยากจน รวมทั้งสภาพที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เด็กและวัยรุ่นกระทำความผิด

จากแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่าลักษณะการพักอาศัย และบริเวณที่พักอาศัยเป็นสาเหตุทางตรงกับพฤติกรรมไม่เอื้อต่อการเรียนของนักเรียน

2.2 **ครอบครัว** ได้แก่ สถานภาพสมรสของพ่อแม่ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ลำดับการเกิด ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดู

ซัฟเฟอร์ และคูนด์ตัน (Schafer & Kundton, 1970 อ้างในคณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดพฤติกรรมวัยรุ่น, 2532, หน้า 719-720) กล่าวว่า บ้านเป็นสิ่งแวดล้อมเบื้องต้นที่จะส่งเสริมอุปนิสัยความคิดสร้างสรรค์ และบุคลิกภาพของเด็ก พฤติกรรมของเด็กส่วนใหญ่ เป็นผลที่ได้มาจากการอบรมเลี้ยงดูภายในบ้าน เด็กและวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่มีความสุข บิดา มารดา มีความรักใคร่สนิทสนมกัน มีความห่วงใยในบุตรและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตร เด็กก็จะมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สุภาพอ่อนโยน แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าเด็กอยู่ในครอบครัวที่ไม่มีความสุข บิดามารดาทะเลาะวิวาทกันเสมอ เด็กก็จะมีบุคลิกที่ก้าวร้าว ขอบทะเลาะวิวาท พุดจาหยาบคาย และมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

สมคิด ศรีสังคม (2540, หน้า 27) กล่าวว่า วัยเด็กเป็นวัยที่อ่อนไหวต้องการความรัก ความอบอุ่น การปกป้องดูแลจากบ้านและบุคคลในครอบครัว หากสภาวะภายในบ้านและความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่ดี ก็อาจทำให้เด็กประพฤติเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม หรือกลายเป็น ผู้กระทำความผิดได้

บุญสวย เชิดเกียรติกุล (2519, หน้า 717) ได้กล่าวถึงการเลี้ยงดูเด็กที่ผิดจนเป็นสาเหตุของพฤติกรรมที่เป็นปัญหาไว้ดังนี้

1. การตามใจลูกมากเกินไปทำให้เด็กหลงผิด เคยตัว
2. การทอดทิ้งเด็ก ไม่แนะนำ ไม่ให้การศึกษา ลำเอียง ลงโทษจนเกินเหตุ
3. การเข้มงวดจนเกินไป เนื่องจากตั้งความหวังจากลูกมากเกินไปจึงบังคับ
4. ฐานะทางเศรษฐกิจไม่มั่นคง
5. ความไม่คงเส้นคงวาของพ่อแม่
6. การทะนุถนอมเด็กมากเกินไป

เรณู เชาวน์เกษม (2508) ทำวิจัยเรื่อง สาเหตุที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดทางอาญา การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิหลังเกี่ยวกับอายุ เชื้อชาติ อาชีพของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง การศึกษาฐานกระทำความผิด และระดับสติปัญญาของเด็กและเยาวชน ข้อมูลจากการวิจัยพบว่า เด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดส่วนมากสาเหตุของการกระทำความผิดเนื่องมาจากการอบรมไม่ดี การคบเพื่อนชั่ว สาเหตุจากครอบครัวคือ ไม่ได้รับความรักความอบอุ่นเพียงพอ บิดามารดา ไม่ให้ความเอาใจใส่ ที่สำคัญระดับสติปัญญาของเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดอยู่ในขั้นต่ำกว่าปกติ (อ้างใน นวลจันทร์ ทศนชัยกุล , 2534 หน้า 37-38)

สุชา จันทน์เอม (2524, หน้า 12-15) ได้กล่าวถึง บ้านของเด็ก ว่าบ้านเป็นสิ่งสำคัญต่อปัญหาเด็กวัยรุ่นเป็นอันมาก กล่าวคือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาหรือสถานภาพของบิดามารดา
2. จำนวนสมาชิกในครอบครัว
3. ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว
4. การอบรมเลี้ยงดู หรือ การปกครองของบ้าน
5. ลำดับการเกิด

1.2.1 สถานภาพสมรสของบิดามารดา เรณู เขาวนเกษม (2508) ทำวิจัยเรื่อง สาเหตุที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดทางอาญา จากผลงานวิจัยสรุปได้ว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจะมีการศึกษาด้านฐานะทางเศรษฐกิจยากจนบิดามารดามีฐานะปานกลางเป็นส่วนมากความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดีแสดงให้เห็นว่า ครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันแรกเริ่มที่ใกล้ชิดมีผลต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนมากกว่าสถาบันอื่น

ศิริพร หล่มศิริวงศ์ (2511) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ปัญหาทางครอบครัวที่ทำให้เด็กต้องมาอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง วัดอุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบการถูกอบรมเลี้ยงดูตามเพศและระดับเศรษฐกิจสังคมของครอบครัว โดยเก็บตัวอย่างจากผู้กระทำผิด จำนวน 339 คน จากผลการวิจัยพบว่า ปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวผลักดันให้เด็กต้องหนีออกนอกบ้าน และคบเพื่อนเลว จนในที่สุดก็กระทำความผิดกฎหมาย ความเป็นอยู่ภายในครอบครัวที่ทำให้เด็กต้องทำเช่นนั้นเพราะบิดามารดาหย่าร้างกัน การที่บิดาหรือมารดามีคูครองใหม่ เด็กขาดการอบรม ขาดความรัก บางครอบครัวเด็กเป็นที่ระบายอารมณ์ที่ไม่ดีของบิดา

สถิต นิยมญาติ (อ้างใน ทศนี ประสพกิตติคุณ ,2531,หน้า 19) ได้กล่าวว่า การแตกแยกหรือการหย่าร้าง ในครอบครัวทำให้เด็กไม่ได้รับการเอาใจใส่ ถูกทอดทิ้งมีผลทำให้เกิดพฤติกรรมไม่พึงปรารถนาของสังคม จากการศึกษาสภาพครอบครัวของยุวอาชกร ซึ่ง อาภา ภมรบุตร แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ทางครอบครัวของยุวอาชกรส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะที่ไม่สมบูรณ์ มีลักษณะที่ขาดความสัมพันธ์กันในครอบครัว (Defection Family Relationships) เช่น บางที่ขาดพ่อ ขาดแม่ หรือต่างฝ่ายต่างแต่งงานใหม่ ขาดการเอาใจใส่เลี้ยงดู เด็กจะเกิดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจเกิดปมด้อย อันเป็นที่มาแห่งพฤติกรรมเบี่ยงเบน

จากแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่าสถานภาพของบิดามารดาเป็นสาเหตุทางตรงกับพฤติกรรมไม่เอื้อต่อการเรียนของนักเรียน

1.2.2 จำนวนสมาชิกในครอบครัว แมคเลอร์ตี้ (อ้างในนวลจันทร์ ทศนัยกุล, 2534 หน้า 132) ได้กล่าวถึงครอบครัวที่มีลูกคนเดียวว่า ลูกคนเดียวมีสติปัญญาชั้นฉลาดมากกว่าครอบครัวที่มีลูกหลายคน ลูกคนเดียวมีการปรับตัวดีจนถึงวัยผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่ลูกคนเดียวไม่มีความรู้สึกของการทนทุกข์ทรมานของการขาดพี่ชายน้อง การที่ลูกขาดเพื่อนเล่นต้องอยู่กับผู้ใหญ่เป็นประจำเขาจะทำตัวเป็นเด็กเล็ก ๆ เพื่อเรียกร้องความสนใจ ลูกคนเดียวจะไม่ค่อยเด่นเพราะเขาไม่ชินกับการคบเพื่อนรุ่นเดียวกับเขาจึงไม่มีโอกาสเรียนรู้แข่งขันกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ลูกคนเดียวอาจมีปัญหาการปรับตัวได้ ซึ่งมีสาเหตุสิ่งแวดล้อมทางบ้าน บิดามารดาคาดหวังในตัวเด็กมากเกินไป หรือเด็กอาจถูกทอดทิ้งให้อยู่คนเดียวมากเกินไป นวลจันทร์ ทศนัยกุล (2534, หน้า 132) กล่าวว่า ครอบครัวที่มีลูก สามคนขึ้นไป ปัญหาในการอบรมสั่งสอนครอบครัวใหญ่มีมาก การดูแลเฉพาะรายทำได้ยาก บิดามารดามักใช้วิธีบังคับซึ่งทำให้เด็กมีปฏิกิริยาต่อต้าน มีพฤติกรรมก้าวร้าว เด็กจะซนเคื่องเพราะขาดอิสระภาพขาดความเป็นตัวของตัวเอง สรุปแล้วครอบครัวใหญ่บรรยากาศและความสัมพันธ์ในครอบครัวมักจะมีปัญหา

จากแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่าจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่มีมากเกินไปเป็นสาเหตุทางตรงต่อการอบรมเลี้ยงดูและเป็นสาเหตุทางตรงต่อการปรับตัว

1.2.3 ฐานะทางเศรษฐกิจ อรุณศรี อนันตรศิริชัย (2537, หน้า 44) ได้ศึกษาภูมิหลังทางครอบครัวของเด็กที่มีปัญหาและไม่มีปัญหา ในชั้นประถมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนที่สังกัดเทศบาลนครกรุงเทพ ฯ จำนวน 60 คน การศึกษานี้พิจารณาเด็กที่มีปัญหาจากเด็กนักเรียนที่หนีเรียน สอบตก และมีพฤติกรรมก้าวร้าว ผลการศึกษาพบว่า การมีปัญหาของเด็กเนื่องจากอาชีพของบิดามารดา ซึ่งพบว่า บิดามารดาของเด็กที่มีปัญหามีอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ซึ่งต้องใช้ทั้งแรงงานและเวลา เป็นเหตุให้บิดามารดาเหน็ดเหนื่อย มีอารมณ์ขุ่นมัว ไม่มีเวลาใกล้ชิดกับเด็ก เด็กจึงขาดการเอาใจใส่ดูแลและความอบอุ่น เป็นผลให้เกิดความรู้สึกเป็นปมด้อยแล้วแสดงปัญหาของตนออกมาในลักษณะปัญหาทางการเรียน และปัญหาของโรงเรียน นพรัตน์ สมประสงค์ (2530, หน้า 15) พบว่าวัยรุ่นที่อยู่ในครอบครัวซึ่งมีสถานภาพด้านเศรษฐกิจและสังคมต่างกันก็จะมี ความขัดแย้งกับบิดามารดาแตกต่างกัน ด้วย และจากการประชุมสัมมนาของ UNESCO สรุปได้ว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวไม่ดี มีรายได้ต่ำเป็นสาเหตุที่ทำให้ นักเรียนออกจากโรงเรียนกลางคัน ไม่ตั้งใจเรียน มีความประพฤติไม่เหมาะสม ประพฤติตนพาลเกร

จากแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่าฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวสาเหตุทางตรงกับพฤติกรรมไม่เอื้อต่อการเรียนของนักเรียนและเป็นสาเหตุทางตรงต่อความเครียด

1.2.4 การอบรมเลี้ยงดู พิศมัย วิบูลย์สวัสดิ์ (2510) ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ในครอบครัวตามทัศนคติของเด็กที่กระทำความผิดและไม่กระทำความผิดกฎหมาย ผู้วิจัยได้ศึกษาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวตามทัศนคติของเด็กที่กระทำความผิดและเด็กที่ไม่กระทำความผิดที่มีอายุระหว่าง 12-15 ปี ผลปรากฏว่า เด็กที่กระทำความผิดรายงานว่าตนถูกเลี้ยงแบบให้ความรักความอบอุ่นน้อยกว่าเด็กปกติ ซึ่งสรุปได้ว่าเด็กกระทำความผิดรู้สึกห่างเหิน จากบิดามารกกว่าปกติ โดยเฉพาะการพูดคุยกับบิดา และการที่บิดาเข้าใจตน ส่วนการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลพบว่ามีส่วนน้อยในเด็กที่กระทำความผิด การลงโทษ การให้รางวัล ก็ไม่ได้กระทำอย่างเหมาะสมและยุติธรรม เด็กที่กระทำทางบ้านจะมีกฎเกณฑ์มากหรือน้อยเกินไป นอกจากนั้นการได้รับรางวัลเมื่อทำดี เด็กกระทำความผิดได้รับน้อยกว่าเด็กปกติ

แมคโคบี (McCabe อ้างในทัศนีย์ ประสพกิตติคุณ, 2531, หน้า 20) ได้กล่าวว่า ปฏิสัมพันธ์ของพ่อแม่กับลูกย่อมมีผลต่อบรรยากาศในบ้านทั้งหมด เขาย้ำถึงการบรรลุจุดมุ่งหมายในสิ่งต่างๆร่วมกันของพ่อแม่ ลูกว่า ครอบครัวใดที่ พ่อแม่ ลูก ประนีประนอมร่วมจุดมุ่งหมายเดียวกันได้ ครอบครัวจะมีการใกล้ชิดสัมพันธ์กันเป็นอันดี แต่ในความเป็นจริงนั้นพบว่าในครอบครัวโดยทั่วไปนั้นพ่อแม่อาจเป็นฝ่ายมีอิทธิพลบังคับลูกหรือไม่ก็อาจเป็นลูกมีอิทธิพลบังคับพ่อแม่ ซึ่งก็จะเป็นผลดีแก่ฝ่ายใดเลย

แลนด์ส (Landis อ้างในทัศนีย์ ประสพกิตติคุณ, 2531, หน้า 20) ได้แบ่งครอบครัวอเมริกันตามวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรออกเป็นแบบประชาธิปไตย แบบเผด็จการ และแบบกึ่งเผด็จการ แล้ววัดความขัดแย้งกับบิดามารดา ปรากฏว่า วัยรุ่นในครอบครัวเผด็จการ มีความขัดแย้งในทุก ๆ ด้านสูงกว่ากึ่งเผด็จการ และความขัดแย้งนี้มีน้อยที่สุดในครอบครัวแบบประชาธิปไตย

วสันต์ (Watson อ้างในทัศนีย์ ประสพกิตติคุณ, 2531, หน้า 20) ได้กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่มากเกินไป ทำให้พ่อแม่ปฏิบัติกับเด็กเหมือนยังเป็นเด็กทารก ไม่ยอมให้ทำโดยอิสระ เด็กจะมีความคิดอัดอั้น วิตกกังวลใจ ไม่เชื่อมั่นในตนเอง มองโลกในแง่ร้าย ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของประพันธ์ สุทธารวส (2527, หน้า 50) ที่ว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้จะส่งผลไปถึงพฤติกรรมของเด็กในลักษณะที่ดื้อรั้น ขัดคำสั่ง ต่อต้าน ถ้าเด็กได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมสมเหตุสมผลจะมีผลทำให้เด็กรู้จักใช้เหตุผล มีความคิดยับยั้งชั่งใจในตนเอง มีการไตร่ตรองดีขึ้น

สภาวิจัยแห่งชาติ (2536, หน้า 6) ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กสรุปได้ว่า การที่เด็กมีพฤติกรรมปกตินั้นจำเป็นต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างไม่ขาดตกบกพร่องจากครอบครัว มากกว่าอิทธิพลทางอื่นเด็กที่ขาดการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวอย่างปกติย่อมกลายเป็นเด็กประพฤติดีได้

จากแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด และแบบปล่อยปละละเลย เป็นสาเหตุทางตรงต่อพฤติกรรมไม่เอื้อต่อการเรียนของนักเรียนและเป็นสาเหตุทางตรงต่อการปรับตัวของเด็ก

1.2.5 ลำดับการเกิด เพียร์ และคณะ (Sears et al., 1967, p. 38) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก โดยวิเคราะห์แบบแผนการเลี้ยงดูเด็กของชาวอเมริกัน ในโรงเรียนอนุบาลนอกเมืองนิวยอร์ก กับลำดับที่การเกิดของเด็ก จากการสัมภาษณ์แม่พบว่า พ่อแม่มีความเอาใจใส่มีความสนใจลูกคนเดียวมาก แต่เป็นการเอาใจใส่ที่เข้มงวดกวัดขันมากกว่าการตามใจ ส่วนลูกคนโตนั้นพ่อแม่ไม่ค่อยเรียกร้องให้ทำตามที่คาดหวัง และอนุญาตให้ลูกคนโตแสดงความก้าวร้าวกับน้องได้ กล่าวคือ พ่อแม่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูลูกคนโตมากกว่าลูกคนอื่น ๆ สำหรับลูกคนรองพ่อแม่มักจะเลี้ยงดูอย่างไม่เข้มงวดนัก ส่วนลูกคนสุดท้ายพ่อแม่มักเป็นผู้เลี้ยงดูมากที่สุด ซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างจากการเลี้ยงดูลูกคนอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด

สควอชเตอร์ (Schachter 1963) โคชล์ (Koch 1955) (อ้างในนวลจันทร์ ทศนชัยกุล, 2534, หน้า 25) เป็นงานวิจัยที่ศึกษาเด็ก 360 คน อายุ 5-6 ปี และสรุปว่าลูกคนแรกมีพัฒนาการเร็วกว่าลูกคนอื่น ๆ หลายด้าน ทั้งภาษา เชื้อปัญญาและความรับผิดชอบ ผลการวิจัยนี้ตรงกับผลการทดลองของไรต์ (1969) ซึ่งรายงานไว้ว่า ลูกคนแรกมีลักษณะไตร่ตรองมากกว่าลูกคนอื่น ๆ ที่มีความหุนหัน ตัดสินใจในการแก้ปัญหาการทำงานมักผิดพลาด นอกจากนั้นลูกคนแรกมักมีความต้องการความสำเร็จในการศึกษา เข้าเรียนมหาวิทยาลัยได้มากกว่า และในการเรียนชั้นมหาวิทยาลัย ลูกคนแรกก็ยังเรียนได้ดีกว่าลูกคนอื่น ๆ การศึกษาในเรื่องนี้ เพียร์ยังพบอีกว่าลูกคนแรกได้รับการเลี้ยงดูที่เข้มงวดมากกว่าลูกคนต่อ ๆ มา ผลคือลูกคนแรกพัฒนาด้านจริยธรรมมากกว่าลูกคนอื่น ๆ

เดน (Dane, 1974) รายงานว่าลูกคนแรก มักให้ความร่วมมือและมีความอยากรู้อยากเห็นมากกว่าชอบการแข่งขัน การเลี้ยงดูของบิดามารดา ลูกคนแรกมองคนอื่น ๆ ว่าสำคัญน้อยกว่าเขา ชอบวางตัว ถือตนเองเป็นใหญ่และมักตามใจตนเอง

จากการสังเกตของแอดเลอร์ (แกวตา คณะวรรณ 2510, หน้า 3 อ้างใน ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์, 2522 หน้า 44) เกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรที่มีลำดับการเกิดต่างกัน พบว่าบุตรคนแรกได้รับความรักความเอาใจใส่จากบิดามารดาอย่างมาก จนกระทั่งมีบุตรคนที่สองเกิดขึ้นมา ทันทีที่มีน้องบุตรคนแรกจะถูกปล่อยปละละเลยทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าน้องมาแย่งความรักของบิดามารดาจากตน เป็นเหตุให้ความสำคัญของตนลดไป นอกจากนี้ยังมีรายงานการวิจัยในประเทศไทยที่พบว่า วัยรุ่นที่เป็นลูกคนกลางมี

ความรู้สึกว่าตนได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักน้อยกว่าวัยรุ่นที่เป็นลูกคนแรก และลูกคนสุดท้อง (วินิจ เกตุขำ , 2515 , หน้า 59) แต่ผลการศึกษานั้นเป็นการเปรียบเทียบจากจำนวนเปอร์เซ็นต์เท่านั้น การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาการอบรมเลี้ยงดูแบบรักโดยเปรียบเทียบตามลำดับการเกิดเช่นกัน แต่หลักฐานการวิจัยเรื่องนี้ยังมีน้อย จึงไม่สามารถคาดหมายหรือตั้งเป็นสมมติฐานในการวิจัยได้ จากการประมวลผลพบว่า ลำดับการเกิดเป็นสาเหตุทางตรงต่อการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และยังเป็นสาเหตุทางตรงต่อการปรับตัวของเด็ก จากแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่าลำดับการเกิดเป็นสาเหตุทางตรงต่อการอบรมเลี้ยงดู

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนจากสิ่งแวดล้อมทางบ้านมีดังนี้คือ สถานภาพของพ่อแม่ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจ การอบรมเลี้ยงดู ลำดับการเกิด จากแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อมทางบ้านเป็นสาเหตุทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการเกิดพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนของเด็ก นักเรียนซึ่งพอจะสรุปแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ ลำดับการเกิดจะเป็นสาเหตุทางตรงต่อ การอบรมเลี้ยงดู สถานภาพของบิดามารดาเป็นสาเหตุทางตรงต่อพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน ส่วนจำนวนสมาชิกในครอบครัวเป็นสาเหตุทางตรงต่อการปรับตัวและการอบรมเลี้ยงดู และฐานะทางเศรษฐกิจ การอบรมเลี้ยงดู สถานที่พักอาศัย และบริเวณที่พักอาศัย พบว่าเป็นสาเหตุทางตรงที่ทำให้เกิดความเครียด นอกจากนี้ยังเป็นสาเหตุทางอ้อมต่อพฤติกรรมไม่เอื้อต่อการเรียนด้วย

2. **สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน** คือ โรงเรียน ได้แก่ สถานที่เรียน และกฎระเบียบของโรงเรียน ครู ได้แก่ การสอนของครู และการปกครองชั้นเรียนของครู เพื่อน ได้แก่ การคบเพื่อน และอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน

2.1 โรงเรียน ได้แก่ สถานที่เรียน และกฎระเบียบของโรงเรียน

อีคอรัน (Eichorn อ้างในคณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาพฤติกรรมวัยรุ่น , 2532 , หน้า 720) กล่าวว่า การจัดการศึกษาอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสถานศึกษา ดังนั้นสถานศึกษาจึงมีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อชีวิตและอนาคตของเด็กวัยรุ่น เพราะสถานศึกษาอาจเป็นสถาบันที่ผลิตเด็กที่กระทำผิด อาจจะช่วยป้องกันเด็กที่กระทำผิดแล้วให้กลับตนเป็นคนดีได้ สาเหตุที่โรงเรียนมีส่วนผลักดันให้เด็กกลายเป็นผู้กระทำความผิด อาจสรุปได้ดังนี้

1. เด็กขาดครูที่เป็นแบบอย่างที่ดี
2. โรงเรียนมีอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ไม่เพียงพอ

3. เด็กไม่ได้รับความสนใจและขาดการเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด
4. โรงเรียนขาดหลักการและการบริการด้านสันตินาการ
5. โรงเรียนขาดนักวิชาชีพ ในสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
6. เด็กขาดการปรึกษาและแนะแนว
7. เกิดการแบ่งแยกในกลุ่มนักเรียน เพราะความแตกต่างทางฐานะเศรษฐกิจ

สุรพล ทองดี (2520, หน้า 13-22) ได้กล่าวถึงปัญหาที่เด็กเรียนไม่รู้เรื่องว่าสาเหตุมาจาก

1. ปัญหาจากครู ขาดความรับผิดชอบ เช่น การทิ้งชั้นเรียน ครูลาบ่อย ไม่เคยตรวจแบบฝึกหัด ขาดหลักมนุษยสัมพันธ์ ขาดความยุติธรรม
2. ปัญหาจากนักเรียนเอง ขาดความขยัน กลัวความเหน็ดเหนื่อย ไม่ตั้งใจเรียน ไม่ชอบคิดปัญหา การขาดแคลนอุปกรณ์การเรียน
3. ปัญหาจากผู้ปกครอง ไม่เอาใจใส่นักเรียน บ้านแตกสาแหรกขาด รักและตามใจเด็กมากเกินไป ไม่ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน
4. ปัญหาสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์กันระหว่างพี่น้อง กฎระเบียบของโรงเรียน บริการต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น สภาพแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชน

ฉวีวรรณ สุขพันธ์โพธาราม (2527, หน้า 15) กล่าวถึง ปัญหาของโรงเรียนที่ส่งผลต่อพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนของเด็กกว่าจะมีสาเหตุมาจากเรื่องระเบียบวินัยหรือกฎระเบียบที่เคร่งครัดเกินไปของโรงเรียน โดยมีความเชื่อที่ว่าเด็กที่ขัดระเบียบโรงเรียน ก่อความสงบในห้องเรียน ไม่ฟังคำเตือน คำสอนของครู มีสาเหตุจากการขาดความไม่เคารพตนเอง เหวง ขาดความมั่นใจ และไม่ได้รับความกำลังใจจากทางบ้านและโรงเรียน เขาเหล่านี้ต้องการเรียกร้องความสนใจเท่าที่เขาสามารถทำได้ การเรียกร้องความสนใจมาจากผู้ใหญ่ไม่ให้ความใกล้ชิดเป็นกันเอง ปัญหาทางด้านการผิดวินัยจะพิจารณาเพียงที่ตัววัยรุ่นไม่ได้ ความขัดแย้งของเขาย่อมจะมีสาเหตุมาจากองค์ประกอบของบุคลากร และสภาพแวดล้อมทั้งหมดของโรงเรียน โรงเรียนที่มีนักเรียนวัยรุ่นเกรง ทำผิดวินัยกันมาก จะไม่อาจแก้ปัญหาความประพฤติของวัยรุ่นได้ด้วยการลงโทษที่รุนแรงเพราะการกระทำด้วยอารมณ์ของผู้ใหญ่ จะยิ่งสร้างสถานการณ์เข้าลักษณะ “ยิ่งห้ามยิ่งยุ”

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่าสถานที่เรียน และกฎระเบียบที่เคร่งครัดเป็นสาเหตุทางตรงกับพฤติกรรมไม่เอื้อต่อการเรียนของนักเรียนและเป็นสาเหตุทางตรงต่อความเครียด

2.2 ครู ได้แก่ การสอนของครู การปกครองของครู

2.2.1 การสอนของครู ภาวิณี เวชวิฐาน และคณะ (2540, หน้า 16) กล่าวว่า การรู้จักคิดเองเป็นสิ่งที่วัยรุ่นประเมินครู ครูที่สอนไม่เข้าใจบ้างมีพฤติกรรมที่ไม่ต้องใจบ้าง ขาดความเป็นธรรม หรือละเลยความรับผิดชอบ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ นักเรียนจะพิจารณาวิจารณ์ในกลุ่มของตน เขาจะหนีเรียน บางคนอาจกล้าแสดงออกด้วยการแสดงกิริยาก้าวร้าวเมื่อเห็นวาทเรียนไม่น่าสนใจ หรือต้องการประท้วงพฤติกรรมไม่เหมาะสมของครู ในบางครั้งการที่ครูมีความคาดหวังต่อตัวเด็กมากเกินไป เช่นต้องการให้เด็กเก่ง จึงยึดเยียดในสิ่งที่เด็กไม่ต้องการมากไปจนทำให้เด็กรู้สึกอึดอัด ไม่อยากเรียน หรือบางครั้งครูเองก็จัดให้มีการแข่งขันในการเรียนมากเกินไป บ่อยเกินไป จนทำให้เด็กเตรียมตัวไม่ทัน และครูลงโทษเด็กทุกครั้งที่ทำไม่ได้ ก็จะทำให้เด็กต้องหาทางออกเพื่อที่จะแข่งขันให้ได้ จนเป็นเหตุให้เด็กต้องทุจริตในการสอบ เพื่อที่จะทำได้ และไม่ถูกครูลงโทษเมื่อทำผิด

2.2.2 การปกครองชั้นเรียนของครู ภาวิณี เวชวิฐาน และคณะ (2540, หน้า 17) กล่าวว่าพฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่น จะแตกต่างจากวัยเด็ก ความอ่อนเยาว์ในวัยเด็ก ทำให้เด็กมีความเคารพยำเกรงครูผู้สอน เด็กอยากได้ความรัก การยอมรับจากครูนั้น เด็กจึงมีลักษณะการยอมทำตาม และเชื่อฟัง ส่วนนักเรียนวัยรุ่นจะมีความเข้าใจในการพิจารณาครูที่เกี่ยวข้องกับเขา ครูที่เป็นกันเองจะสร้างความสบายใจให้นักเรียน กล้าพูดกล้าแสดงออก และเมื่อมีปัญหา ก็จะซักถามพูดคุยด้วย จนบางครั้งอาจกลายเป็นความสนิทสนมที่เกินขอบเขตความสัมพันธ์อันดีครูและศิษย์ ส่วนครูที่ดุดัน เข้มงวด นักเรียนจะไม่ใกล้ชิดสนิทสนมด้วยมากนัก แต่อาจมีบางคนที่ยกย่องสนิทสนมด้วย

จิตวิทยาของครู สุโท เจริญสุข (2522, หน้า 24) กล่าวว่าจิตวิทยาการศึกษา เป็นจิตวิทยาที่เกี่ยวกับครูโดยเฉพาะเป็นเรื่องของเทคนิคหรือเกี่ยวกับกลวิธีที่ครูควรทราบเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการเรียนการสอนส่วนที่เกี่ยวข้องครูควรใช้หลักจิตวิทยาคือ ครูต้องมีความเข้าใจว่า

1. เด็กคือสิ่งมีชีวิตที่มีจิตใจ และเป็นมนุษย์หน่วยหนึ่งของสังคม
2. การเรียนรู้เป็นเรื่องจำเป็นของชีวิต
3. วิธีเรียนของเด็กที่ครูควรเข้าใจ
4. ความต้องการและความสนใจของเด็ก
5. ความรู้สึกของครูต่อหน้าที่ตนเอง
6. หลักการจูงใจให้เด็กอยากเรียน
7. หลักการปกครองที่ครูควรใช้กับเด็ก
8. สุขภาพจิตและอารมณ์ของครู

สุโท เจริญสุข (2522,หน้า25) กล่าวถึง สาเหตุจากตัวครู การสอน และการปกครองของครู ที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน มีดังนี้คือ

1. การสอนไม่น่าสนใจ ครูสอนโดยไม่มีการเตรียมการสอน หรือถ่ายทอดความรู้ไม่ดี เช่น พูดไม่ชัด พูดซ้ำเกินไป เร็วเกินไป
2. บุคลิกภาพของครูไม่ดี แต่งกายไม่เรียบร้อย กิริยา ท่าทาง การพูดไม่น่าเชื่อถือ
3. ครูละเลยหน้าที่ ไม่เข้าสอน ไม่ตรงงาน เข้าห้องสาย สอนไม่เต็มเวลา
4. คุหาความยุติธรรมทั่วถึง
5. ครูไม่มีความมั่นคงในอารมณ์ เกรี้ยว ไม่ให้ความสนใจนักเรียน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่าการสอนและการปกครองชั้นเรียนของครูเป็นสาเหตุทางตรงต่อพฤติกรรมไม่เอื้อต่อการเรียนของนักเรียน และความเครียด

2.3 เพื่อน ได้แก่ การคบเพื่อน อิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน

ไบลท์ และทิล (Blyth & Thiel , 1982 อ้างในภูมิเรียง สายะวารานนท์,2529, หน้า 30) โดยข้อค้นพบจากการสำรวจว่านักเรียนวัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ถึงปีที่ 4 จำนวน 2 ใน3 ได้ระบุว่ากลุ่มเพื่อนที่มีเพศและชั้นเดียวกันมีความสำคัญต่อเขามากกว่าใคร ๆ ทั้งหมดซึ่งสอดคล้องกับรายงานการประชุมสัมมนาระดับชาติเรื่องเด็กและเยาวชนไทยทั้งหญิงและชายร้อยละ 85 มีความเห็นที่จะยอมรับและคล้อยตามกลุ่มเพื่อน และเมื่อมีปัญหาไม่สบายใจพวกเขาจะยึดเอากลุ่มเพื่อนเป็นที่พึ่งเป็นที่ปรึกษาอันดับแรก นวลจันทร์ ทศนชัยกุล พ.ศ. 2534 กล่าวว่าเพื่อนเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดผูกพันรองจากครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันปฐมภูมิ กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญในการศึกษาพฤติกรรมเบี่ยงเบน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การคบเพื่อนและการได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนเป็นสาเหตุทางตรงกับพฤติกรรมไม่เอื้อต่อการเรียนของนักเรียน ดังนั้นสิ่งแวดล้อมทางโรงเรียนเป็นสาเหตุทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียน สรุปแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ อิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนและการคบเพื่อนเป็นสาเหตุทางตรงต่อพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนครู ได้แก่ การสอน และการปกครองชั้นเรียน โรงเรียน ได้แก่ สถานที่เรียน และกฎระเบียบของโรงเรียนเป็นสาเหตุทางตรงต่อความเครียด และเป็นสาเหตุทางตรงต่อพฤติกรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนอีกด้วย